

Csángó Tükör

Moldvai Magyar Kulturális folyóirat

Kiadja a Lakatos Demeter Csángómagyar Kulturális Egyesület

XI. évf. 35-36. szám

12/2014

A Zászló

Tartalom	
Hangoló.....	2
Irodalom.....	3
Megemlékezés.....	4
Könyvbemutató.....	6
Történelem.....	8
Vélemény.....	12
Vers.....	16
Közelmúlt.....	17
Magunkról.....	21
Mesesarok.....	24
Turizmus.....	27
Recenzió.....	29
Felhívás.....	31

Impresszum:

Főszerkesztő: Tampu (Compoly)Stelian
Szerkesztőbizottság: Bogdán Tibor, Tampu Ferenc, Tampu Krisztián, Kóka Rozália, Trunki Péter
Munkatársaink: Ámbrahám Judit, Iancu Laura, Héjj Csaba, Diósi Felicia
Lektorálta: Káposztás Attila János
Tördelőszerkesztő: T. (Compoly)Stelian
Kiadja a Lakatos Demeter Csángómagyar Kulturális Egyesület

Elérhetőségünk:
 lakatos.demeter@gmail.com
 stelian@gmail.com
 Tel: 0036306622969

Folyóiratunk megjelenik 500 példányban a

Nemzeti Kulturális Alap
 támogatásával.

2014.12

Önbizalom hiány

Nekünk Moldvai Magyaroknak nagyon sok tanulni valónk van. Félénkek vagyunk, vagy túl magabiztosak, a legtöbbször a végletek embereit látom önmagunkban, nem merünk, vagy túlzottan is nagyon akarunk valamit, nehezen mérjük fel a valós helyzeteket. Nem akarok általánosítani, de nehezen nyilunk meg, azt gondoljuk, hogy a mi gondolataink nem jók, nem elég jók, mi nem tudunk olyan értékeset alkotni, mint mások. S a baj az, hogy ezt mi gondoljuk csak így, mások nem. Nagyon sokszor eszembe jut Lőrincz Cselesztin, a Csíkfalusi rádiós fiatalember, aki bátran leült a frissen kapott számítógépe elé, és úgy döntött, hogy Ő létrehoz egy rádió adót, amely majd a Moldvai Magyarok életéről közvetít. És sikerült Neki, ma már azért gyűjtenek emberek, hogy stúdiót tudjanak venni, hogy ne csak internetes sugárzást lehessen végezni. Mi ez, ha nem az egészséges bizalom, önbizalom megléte Cselesztinben. Bízott abban, hogy képes rá. Isten is így bízik mibennünk, mert tudja, hogy képesek vagyunk rá. Mi Moldvában született Magyarok, vállaljuk fel az értékeinket, mentsük meg azokat az eljövendő generációknak, hogy azok büszkén hajtsanak majd fejet sírdombjaink előtt. Sokszor olyan csendben megbújunk most már mi is a nagytömegekben, nehogy észrevegyék, hogy mi egy kicsit mások vagyunk, kicsit tájszólassal, kicsit ázsiaiabb kinézettel. Nem vagyunk kevesebbek, sem gyengébbek, sem butábbak, sem másabbak. Mi megőriztünk egy ősi szellemet a régi Magyarorságból, amit ma már csak a történelem könyvek ismernek, ezért nekünk büszkén kell viselni megkülönböztető jegyeinket, de nem csak. Meg is kell örökíteni azokat. Ezért dolgoznak magyarok milliói a világon, hogy mi Moldvában élő és ott született magyarok bizalommal vállaljuk fel önmagunkat, kincseinket, tegyük közismerté azokat, hogy gazdagabbá tegyük a Magyarság kultúráját. Mert a Moldvai Magyarságnak is feladata van a Világban, amely elől nem térhet ki, semmilyen körülmények között.

Tampu (Compoly) Stelian

KINDA KÁLMÁN**Siculidium***E. P. pusztinai barátomnak**Első stáció*

Csíkmadarasról már szaladtunk,
Mikor Madéfalván már égett a kereszt.
Hátunkon nagy batyut cipeltünk,
S a küsed Jézust.

Második stáció

Vad erdőkben megpihentünk,
A szeredást* elővettük,
Lovainkat megittattuk,
S nagyon kerültünk Gyimes felé.

Harmadik stáció

Lóvésznél kidőltek a lovak,
És az ártatlan csecsemők.
Jaj, Názáreti Újszülött!!!

Negyedik stáció

Tatros vizét jól elérve
Elenkjött egy román fáta,
Verítékünk letörölte...

Ötödik stáció

Zöld Péter is jöve velünk,
Támogatta a keresztet,
Pár percig még le is vette...

Hatodik stáció

Pusztinába, hogy elértünk,
Ruháinkat elcseréltük.
Jó románok ideadták.
Nem kaptak meg a katonák.

Hetedik stáció

Keresztre is feszítettünk...
Anyanyelvünk felejtgettük...
ELI, ELI! LAMMA SABAKTANI?*

* kecskeszörből szőtt tarka, fedeles tarisznya
** Én Istenem, én Istenem! Miért hagytál el engemet?

KÁNYADI SÁNDOR**Apokrif sirató**

miért kellett meghalnod
én édes gyermekem
miért adtad magad kínhalálra
olyan fiatalon
én édes jézusom
miért kellett a kereszten kiszenvedned
miért kellett drága vérednek kiomolnia
én szívem gyökere miért
ha még a bűnnek a nagyját se tudta
elmosni a te kiomló véred
ha a vétkek legkisebb magjából is azóta
terebélyes fa növekedett
szaporodnak a keresztek erdői
nem szűnnek a kínoztatások
érdemes volt-e édes jézusom
a világ vétkeiért váltságul
magadat odaadnod
szép fiatal életed föláldoznod
hitted volna-e hogy csak ösvényt versz
csak utat taposol nekünk a golgotára
érdes volt-e a te szép fiatal életednél
többre tartanod a példamutatást érdemes-e
jaj édes gyermekem mégse kellett volna
annyi nyomorúságot a fejedre gyűjtened
nem kellett volna
mindenegy ember minden vétkét
minden nyomorúságát
magadra vened
hogy még a magamval hozott vétkeket is
magadra vedd
nem kellett volna nem
de ha nem vetted volna magadra
ha nem vagy a szenvedésben példa
mi értelme lett volna
az én kicsid életemnek
mi ételme jaj

Lészped-Kolozsvár, 1987

„Szaladj magyar, amerre tudsz!”

A madéfalvi veszedelem 250. évfordulójára

A XV. század végén, Moldva török fennhatóság alá kerülésével kezdődött az ott élő népek - így a csángómagyarok - számára az az öt évszázados időszak, amit belülről a fejedelmi és bojári érdekcsoportok küzdelme, kívülről pedig a török és tatár hadak hódító-, megtorló- és rabló hadjáratai jellemezték. Ezek és a nyomukban járó éhínségek, járványok következtében Moldva népessége jelentősen megfogyatkozott, katolikus magyarsága pedig, a XVII. század végén történelmi minimumra, az évszázaddal korábbiaknak csaknem tizedére csökkent.

Ez az 1696. évi 2799 fős létszám a moldvai magyarság megmaradási esélyeinek mélypontja volt. Mai viszonyok között egy átlagos nagyságú település létszáma, de akkor sem jelenthetett sokkal többet tízfalnyi magyarnál. Persze lehet, hogy pontatlanok a misszionáriusi jelentések, lehet, hogy kétszer annyian voltak a katolikusok, de akkor is olyan demográfiai gödörben, ahonnan belső erőforrásból már aligha tudtak volna kikapaszkodni. Mutatja ezt, hogy még 50 esztendő múlva sem tudták lélekszámukat megkétszerezni, ami a moldvai magyarok körében a teljes biológiai letargia jele. Aligha túlzás tehát, ha úgy gondoljuk, hogy a 1760-as években lezajlott katonaság-szervezés, majd az ennek nyomán bekövetkezett madéfalvi veszedelem során kapott, a szó szoros értelmében „vér- átömlesztés” nélkül ma aligha lenne Moldvában magyar ember, de talán még katolikus sem.

1764. január 6-a azonban nemcsak a székelység tragédiájának dátuma, hanem a magyarság több népcsoportjának kezdete is. Olyan születésnap, amit nem kiváltságlevél, hanem gyilkos ágyúszó tett emlékezetessé. Mégpedig olyan ágyú dörgése, ami nem díszsortűz volt, hanem amivel őket lötték. 1764. január 6-ának hajnalán a Csík megyei Madéfalván összegyűlt, s igazságukat szol-

gáló tárgyalásra készülő székelyek békés gyülekezetét vérfürdővé változtató osztrák császári ágyútűz hozta létre ezt a népcsoportot, amikor régi királyainktól kapott határőrző székely kiváltságaik elvesztése miatt kívántak tiltakozni, s azt kérték volna a Mária Terézia nevében Bécsből érkező küldöttségtől, hogy ne használják őket osztrák birodalmi érdekekért. És ahogy e népcsoport születését vér és szenvedés kísérte, úgy egész későbbi történelmük során mérhetetlenül sok bánatot, könnyet, keserűséget hozott. Minket anyánk megátkozott, mikor a világra hozott... énekelte a bukovinai székely anya gyermekének, így készítve őt fel az életre. Kétszázötven esztendeje kezdődött tehát a székelység nagy szétszórása. Mert a Moldvába menekülteknek csak egy része települt föl az 1780-as években Bukovinába, nagyobb részük ottmaradt Moldvában, gyarapítva ezzel a XIII. századtól, vagy talán még régebbtől ott élő magyarok számát. De a madéfalvi ágyútűz és gyilkos lovasroham indította el azt a folyamatot is, aminek nyomán a XVIII. század vége felé elkezdett benépesülni a Tatros folyó felső vidéke és megszületett a gyimesi csángó népcsoport, a legmagasabb tengerszint feletti magasságban élő magyar etnikum. Habos hegyi patakokkal, fenyvesekkel ékes, balladás, keserves világuk nélkül - ami Orbán Balázs szerint a Székelyföld múzeuma -- sokkal szegényebb lenne a hagyományos magyar népi műveltség sokszínű szötte. Ám ne feledkezzünk meg Bukovinából a XIX. század nyolcvanas éveiben, Nándorfehérvár mellé települt nehéz életű székely népcsoportról sem, akik erdős, szántófeldhiányos bukovinai hazájukat cserélték az Al-Duna akkor még mocsaras, posványos, maláriás kanyarulataira, amely vidék részben éppen az ő kemény munkájuk nyomán vált lakhatóvá, művelhetővé. És ott vannak a többiek: a XIX-XX. század fordulóján Dévára, Vajdahunyadra, Csernakeresztúrra, Strigyszentgyörgyre, Erdőszentgyörgyre, Magyarnemegyére, Marosludasra, Sepsiszentgyörgyre és Erdély más vidékeire került bukovinai csoportok; s akiket még messzibbre: Kanadába, Brazíliába vetett a sors.

A székelység tehát, amelynek testét a madéfalvi ágyútűz megrongálta, a csonka törzsből számos új ágat hajtott, erős sarjakat nevelt. Ebből a szempontból aligha becsülhetjük túl a Siculicidium jelentőségét. A sortüzet vezénylő osztrák tisztak aligha gondoltak arra, hogy végső soron jót tesznek a székelységgel. Mert az áldozatok és a menekültek elpusztultak és szenvedtek ugyan, de a székelység máig ható erkölcsi erőt merített ebből a próbatételből, a moldvai magyarság pedig esélyt kapott a megmaradásra.

Hányan lehettek a XVIII. századvég székely menekültjei? Háromszáz családról tudunk, akik már az 1760-as évek elején, a határőrszervezés kezdetekor elbujdostak. Ezernél valamivel többen lehettek, akik 1764 januárjában elmenekültek, s nem fagytak meg a télbe dermedt Kárpátokban. Azután akik az osztrákok által felállított „bűnvizsgáló” bizottság elől menekültek el, majd akik bujdosó hozzátartozóik után eredtek? Akárhogy is számolunk, néhány - talán négy-öt - ezernél nem lehettek többen. De ha arra gondolunk, hogy 1744-ben mindössze 5500 volt a moldvai katolikus magyarok száma, akkor már érzékeljük, hogy a 250 esztendeje történt véres események következményeként csaknem megduplázódott a moldvai magyarság lélekszáma. Ezzel az exodussal olyan migrációs folyamat indult el, ami kihatott az egész moldvai magyarság sorsára, jó néhány településről pedig határozottan tudjuk, hogy ma is a madéfalvi sortűz és következményei elől menekültek lakják.

Lássuk ennek néhány eredményét!

A Szeret folyón túl fekvő Magyarfalu lakosságát Jerney János „bukovinai származású magyaroknak” mondja, s ezt a véleményt később Lükő Gábor is átvette. Ezek szerint a falu lakosságának legalábbis egy része, a madéfalvi veszedelmet követően, másodlagos migrációval kerülhetett mai lakóhelyére. A népi emlékezet úgy tudja, hogy a menekültek „elmentek a bojérokhoz, hogy jelentkezzenek. S azok elfogadták őket munkásnak. Egy Mucsuj nevű gróf volt itt, s az adott nekik egy kis helyet, hogy csináljanak házacskákat.”

A XVIII-XIX. század fordulója táján kelet-

kezett Külsőrekecsin népessége is valószínűleg másodlagos migrációval került mai lakóhelyére, székelyes csángó lakossága nem közvetlenül érkezett Erdélyből. A falubeliek tudatában is él annak az emléke, hogy a tőlük északra fekvő, nagy magyar falvakból (Nagypatak, Forrófalva) érkeztek és alapították településüket. Hogy azután a növekvő adók és más terhek elől menekültek, mint Gunda Béla hallotta, vagy a környékbeli bojárok csalogatták őket kedvezményekkel, arra vonatkozóan a források nem adnak egyértelmű magyarázatot. A népi emlékezet szerint mindkét lehetőség elképzelhető.

A Tázló menti Pusztina magyarsága sem közvetlenül érkezett Csíkból a madéfalvi vérengzés után. A hagyomány szerint először egy közeli román faluban, Blegyesten dolgoztak cséplőmunkásként, később egy Nemes nevű „gróf” telepítette le őket egy pusztára helyre, amiből aztán Pusztina keletkezett és a nevét is kapta. Az öregek így meséztek erről: „Jártak ide bé Csíkból csépleni, s tőlük született Pusztina. Jártak ide, s miko Madéfalván meglőtték a székelyeket, ide menekültek akik elbujdostak, met má ismerősek vótak. S ide bėjött egy dzsenerál, Nemes nevezetű. Tátám mesézte, én eszt a dzsénéralt nem értem. S ittegyen kibérelt egy birtokot malmostul, kurtéstól (udvarház), mindenestül. S a magyarok Blegyestben, amikor meghallották, hogy kerededett egy magyar bojér, harmincan vótak azok a cséplők, kijöttek ide a bojérhoz, s megszálltak idefenn a Fenekben, s a Laci erdeiben.”

Halász Péter

OLÁH-GÁL ELVIRA:
**A moldvai magyarokról – riportok, interjúk, tu-
dósítások**

Hargita Kiadóhivatal. Csíkszereda 2014. 254 old

Az utóbbi években egyre több írás foglalkozik a moldvai csángómagyarok történelmével, kultúrájával, sorsával, vagy egyszerűen csak – létezésükkel. Sajnos azonban ezeknek a közléseknek túlnyomó része felszínes, pontatlan, többnyire tájékozatlanságról, vagy kifejezett rosszindulatról tanúskodik, többségük nem a becsületes tájékoztatást szolgálja. Ezért kell megbecsülnünk minden munkát, amely új ismereteket nyújt és tisztességes hangvétellé. Vagyis olyan, mint Oláh-Gál Elvira Moldvai magyarokról szóló könyve.

A szerző Csíkszeredán született, Csíkszeredán él, de otthonosan mozog Moldvában, az egykori Etelközben is. Ízig-vérig tudósító alkat, aki írásaiban, rádió- és televízióriportjaiban kiegyensúlyozott tájékoztatásra törekszik. Ám ezt a „kiegyensúlyozottságot” nem úgy mímeli, mint manapság oly sokan, hogy az egyik serpenyőbe tett igazságot a másikba helyezett valótlanossággal ellensúlyozzák. Elvira írásai úgy kiegyensúlyozottak, hogy kulturáltan ugyan, de méltán fölháborodik azon, ami fölháborító, másfelől elismer és örvend minden kedvező eseménynek, minden pozitív jelenségnek. A csángókról tudósítók közül talán csak Beke Györgynek volt ilyen mesterségbeli tudása, háttérismerete és nemes elkötelezettsége.

Jelképes jelentőségűnek érzem, hogy a nehéz sorsú moldvai csángómagyarok médiában való hatékony képviselését éppen egy csíki illetőségű tudósító vállalja föl és valószínűleg meg. Onnan jön tehát a segítő szándék, ahonnan a moldvai magyarok túlnyomó része, különösen a madéfalvi veszedelem vérfürdőjéből 250 esztendeje bemenekülők származnak.

Oláh Gál Elvira könyve három nagyobb fejezetre tagolódik.

(1) Az elsőbe a *tudósítások és beszámolók* kerültek, mégpedig többnyire emelkedett hangulatú, ünnepi alkalmakról szóló hír-

adások, mintegy cáfolatul azoknak, akik örökösen csak keseregnek a csángók sorsán. A budapesti Csángó Bálról, a csíkszeredai Csángó Napokról, a különféle csángó találkozókról, konferenciákról szóló beszámolók valóságos győzelmi jelentések a csángó sors minél szélesebb körű megismertetéséért folyó küzdelemből. Moldvai barangolásai során a szerző felkeresett olyan helyeket is, ahová nem éppen sűrűn vetődik el „magyarföldi” (így nevezik a csángók a Kárpátok túloldaláról hozzájuk látogatót) érdeklődő. Így járt Szabófalván, Vizanteán, de részt vett a legtöbb budapesti Csángó Bálon is.

(2) A második részbe, *Portrék és beszélgetések* címszó alá került írások a csángók közül való és a csángókkal dolgozó, többségükben a csángókért fáradozó ismert és kevésbé ismert személyiségekről szólnak. Huszonhat csángó értelmiségi ember, ha nem is mind értelmiségi munkakörben, de legtöbbjük szakmát tanult, érettségizett vagy főiskolát végzett. Közös jellemzőjük a népközlésről való felelős gondolkodás, és hogy elsősorban odahaza végzik szolgálatukat, legalábbis a riportok készültkor legtöbbször Moldvában éltek. De – milyen a csángó sors!? – arról is hírt adnak ezek a riportok, hogy milyen sokféle szóródnak a „tanultabb” csángó emberek! Olyanokat is megszólaltak Oláh-Gál Elvira, akiket szülőföldjükön Budapestre, vagy éppen az Amerikai Egyesült Államokba vetett a sorsuk. Nem véletlen, hogy az „elcsángált csángók”-kal készült beszélgetések visszavisszatérő témája a *hazatérés* szándéka, vagy legalábbis gondolata.

(3) A harmadik fejezet pedig az *utánpótlásról* szól, azokról, akik rátaláltak az „igaz magyarrá” válás, vagy a csángómagyarnak maradás útjára, és arra a lehetőségre, amit a tanulás jelent. És azokról is természetesen, akik az utánpótlást nevelik. Azokról a peda-

gógusokról, nevelőkről, akik immár 14 esztendeje vállalkoztak a magyar anyanyelvű szülőktől származó, de kiszolgáltatott sorsuk miatt többségükben idegen nyelven beszélő csángó gyermekek magyar nyelvre és magyar nyelven való oktatására, nevelésére. Sokszor névtelenségben dolgozó hősök ezek a pedagógusok, legtöbbször nehéz körülmények között végzett áldozatos munkával teljesíti a legszebb pedagógusi hivatást. Csekély elégtétel számunkra, hogy Oláh-Gál Elvira kiemeli őket az ismeretlenségből és példának állítja eléink erőfeszítéseiket, heroikus munkájuk szabad szemmel sokszor csak nehezen meglátható eredményeit.

A könyv nagyon fontos értéke a *tudósítások hitelessége*. Ami elősegíti, hogy ők maguk is felismerhessék hagyományos értékeiket, mert az elmélyítheti identitásukat, önbecsülésüket. Nem lesz haszontalan talán, ha hangsúlyozom a könyvnek azt a hasznát is, hogy hozzájárulhat a székelység és a csángók közötti nem mindig felhőtlen kapcsolatok és balítéletek harmonizálásához, sorsközösségük felismeréséhez, aminek oly szép tanújelét látjuk minden esztendőben a Napbaöltözött Asszony tiszteletére megjelenő moldvai csángók imáiban a csíksomlyói pünkösdi búcsún.

Kötetének különös értéke a minden bajon, keserűségen átderengő *optimizmus*. Nem valami kincstári optimizmusról van itt szó, holmi hivatalból kötelező derűlátásról, a „nem vész az el, ha eddig el nem vezett” üres szólamáról. Hanem a csángókban megtalált önmegtartó képességbe vetett hitről, az egyenként megismert esetekből lesűrhető általánosítás biztonságot adó erejéről.

Mert miért fontosak számunkra a moldvai csángók?

* Mindenekelőtt azért mert *magyarok*, legalábbis számottevő részük annak érzi magát. Nem vagyunk olyan sokan a világban, hogy lemondhassunk 60-70 ezer magyar anyanyelvű testvérünkről akár úgy is, hogy megfélemezünk róluk, kihullatjuk őket az emlékezetünkből.

* Másodsorban azért, mert hányatott sorsukból következőn, földrajzi, etnikai, vallási elszigeteltségükben kultúránk olyan ar-

chaikus rétegeit őrizték meg számunkra, amelyek a magyar művelődés (nyelv, népzene, hiedelemvilág) legértékesebb rétegeit jelentik.

* Végül, de nem utolsósorban azért kell ismernünk múltbeli és jelenlegi sorsuk minden rezdülését, mert megláthatja benne nem csak a székelység, nemcsak az erdélyi, de az egész Kárpát-medence magyarsága, hogy milyen sors vár ránk, ha nem követünk el mindent annak érdekében, hogy ne így legyen.

Ezt a célt szolgálja Oláh-Gál Elvira könyve, amit jó szívvel ajánlok mindenkinek, aki érdeklődik csángó testvéreink múltja és jelene iránt és felelősséget érez megmaradásukért.

Halász Péter

Beke Pál jezsuita misszionárius jelentése (1644. július 31. után)

Beke Pál feltehetőleg 1609. január 2-án született Munkácson, és 1630-ban lépett be a jezsuita szerzetesrendbe. Leobenben volt novicius, a gráci egyetemen filozófiát tanult, majd 1635-ben Nagyszombatban, 1636-ban pedig Homonnán tanított az alsó osztályokban. 1637- 1640 között a gráci egyetemen teológiát tanult, 1642-ben pedig Kolozsmonostoron az erdélyi jezsuita misszió hitszónoka. Innen ment Moldvába 1644 júniusában, ahol bejárta az országot, még Csöbörcsökre is eljutott. Az év végén Bécsbe utazott, hogy az ausztriai jezsuita rendtartomány főnökének jelentést tegyen. 1645 nyarán ismét Moldvába megy, 1646-ban pedig Bandinust kíséri el egyházlátogatási körútjára, majd ezt követően a jászvásári jezsuita misszióban szolgál, ahol a vajda támogatásával iskolát is szervez. 1651 nyarán elhagyja Moldvát, Bécsben, Ungváron és Nagyszombatban hallunk róla a későbbiekben, 1654. július 21-én elbocsátják a jezsuita rendből.(1)

Azzal a határozott céllal ment Moldvába, hogy eljusson a tatárokig és megtérítse őket egészen Kína határáig, a jezsuita rend műveltségisménye kedvezett is számára. 1644 júniusában járt először Moldvában, ahová a misszió erdélyi felettése, Rajky Gáspár küldte. Jászvásáron magyarul prédikált, a hívek meg akarták tenni plébánosnak, de ügyesen kihúzta magát a válasz alól. Célja a katolikus közösségek megismerése volt a jezsuiták meggyökereztetése céljából. Látogatása hasonló Baksic vagy Bandinus utazásához, jelentése mégsem rokonítható az övékhez, hiszen egy kampánytervhez hasonlítható a majdani elérendő célhoz. Ehhez kellett megnyerni az uralkodót, amiben a vajda tolmácsa, Georgius Kutnarski segített neki, lévén, hogy ő is jezsuita volt, a misszionárius papok iránt viszont mindkettő mélyen gyanakvó. Közben Jászvásár plébánosa lett, a javakat a jezsuiták kezelték. 1645 nyarától egyre szorosabb viszonyba került Bandinussal, aki dicséri a

jezsuitákat és korholja a misszionáriusokat. (2)

Beke Pál a moldvai jezsuita misszió képviselője volt Moldvában. A rend működését világszerte és Moldvában meghatározta a rend elit jellege, amely bizonyos fölényrel szólt a ferencesekről, akiket valamelyest lenéztek. Tóth István György így értékelte a jezsuiták moldvai tevékenységét:

„Szerte a világban és Moldvában sokkal kevesebb jezsuita, mint ferences hittérítő működött, ők azonban ferences társaiknál jóval képzetebbek voltak – emiatt gyakran nyilatkoztak ezekről fölényesen.

A moldvai jezsuita missziók már a Kongregáció megalapítása előtt, a 16. század végén megkezdődtek. 1586-ban Moldvát is felkereste a korai jezsuita balkáni missziók egyik szervezője, a konstantinápolyi jezsuita misszió megalapítója és vezetője, Giulio Mancinelli. 1588-ban Stanislaus Varsevicius, Justus Rabb és Johann König-Schonovianus lengyelországi jezsuiták térítettek Jászvásáron (Iasi-ban). A legfontosabb 17. századi moldvai misszionárius Beke Pál, aki gráci egyetemi tanulmányok után a kolozsmonostori jezsuita misszióban szolgált, ahonnan 1644-ben átment Moldvába, és onnan még a tatár földi magyar faluba, Csöbörcsökre is eljutott. Jászvásáron a moldvai vajda támogatásával iskolát szervezett. A jezsuita rend igen nagyratörő ambíciókkal indította meg a moldvai misszióját. Mődfelett jellemző, hogy Beke Pál magyar jezsuita, erdélyi és moldvai misszionárius így kezdte 1644-ben a jelentését: Moldváról ír, ahonnan Tatárországba, amely pedig a kínai birodalommal határos, könnyen el lehet jutni.

A jezsuita rend kevés, de képzett papot küldött Moldvába, és nagy súlyt fektetett az oktatásra, az elit megnyerésére. Missziójuk kezdetén kihallgatásra jelentkeztek a vajdánál, igyekeztek minél jobb kapcsolatokat kiépíteni a vajdai udvar bojárjaival, akiknek gyermekeit tanították a jászvásári jezsuita iskolában- ez ekkor Moldova legszínvonalasabb tanulmányi intézete. A kevés, bár tanult és lelkes jezsuita hittérítő hatása azonban nem mérhető a Moldova magyar lakosai között térítő ferences szerzetesekéhez.”(3)

Moldvában a jezsuita missziót Sánta Péter vajda kérésére a lengyelországi rendfőnök indította el 1588 őszen, de 1589-ben többen is érkeztek közülük Erdélyből, miután a megyesi országgyűlés száműzte őket Erdélyből, de csak átmenetileg telepedtek le. A ferences misszionáriusokkal ellentétben a jezsuita hittérítők érkezéséről rendtartományi főnökük vagy egyenesen a Rómában székelő generálisuk tájékoztatta a vajdát, aki kihallgatáson fogadta őket és szállást is adott nekik. A moldvai jezsuita misszió nem volt folytonos, 1591-ben el is sorvadtt és csak az 1610, majd a '40-60-as években találkozunk ismét velük. A jezsuiták főleg a fővárosban (Jászvásár) működtek, esetleg egy-két nagyobb városban (Kutnár). A ferencesekkel való viszonyuk nem volt felhőtlen, ahogy erre még ki fogunk térni.

1647 nyarától megromlik a viszony Beke Pál és Bandinus között. Bandinus titkára, Paecevic, a püspök halálát is részben Beke Pálnak tulajdonította, aki megkeserítette utolsó napjait. Szerinte Beke Pál akarta megszerezni a bákói püspökség javait. Parcevic támadásba lendült a jezsuiták ellen, azzal a burkolt céllal, hogy ő legyen a püspök, miután Zamoyski is meghalt. Csak annyit ért el, hogy Beke Pált visszahívták Moldvából. Ezután már nem tért vissza, még Kázmér király kérésére sem. A jezsuiták tovább maradtak Moldvában Kutnarski támogatásával. Később még kétszer hallani Bekéről Moldvában, a vajda fia és közte feltételezett félreértés kapcsán, de lehet, hogy csak Parcevic kitalációja volt, mert Kutnarskival is vitába kellett volna elegendnie, aki viszont Beke rendíthetetlen támogatója volt.

Jelentése azért értékes, mert a katolikusok helyzete mellett Moldva politikai és társadalmi térképét is megrajzolja a legfőbb szempontok alapján. Termékeny földje van, a bojárok nem szabadok, nagy adók nyomják a lakosságot, az uralkodó nem építhet várat, csak kolostort stb. A vajdai udvar pompája számára hiábavalóságnak tűnik, a fővárost, Jászvásárt úgy mutatja be, mint a leendő jezsuita központot.(4)Az erdélyi Kárpátoktól Tatárországig terjedő Moldva a tö-

rök adófizetője, de cserében békét élvez. Bár egy pár évtizede békében élnek a moldvaiak, azt mégis némi túlzásnak kell tekintünk, hogy a folytonos tatár veszélytől fenyegetett Moldvában arannyal és drágakövekkel is szabadon lehet közlekedni.(5) A föld mindent megterem (bor, sör gyümölcs stb.), az emberek majdnem ellustulnak.(6) Búza (tritico fajta), zab és árpa bőségesen megterem, de kukoricát is természetnek, amiből puliszkát készítenek, amit ők nagyon szeretnek, mások viszont meg sem tudnak enni. Sóban szintén bővelkednek, de arany-, ezüst- és más fémléhelyeik is vannak, amiket nem mernek művelni, mert attól tartanak, hogy a török megszállná az országot. A lovak, juhok és tehének kedvenc állataik. Szárnyas- és sertésfélék mellet halban sem szűkölködnek. A jezsuita fölényre jellemzően Beke kijelenti, hogy a Moldvában található sok méz miatt még a reggeli fűnek is mézíze van. A táj egyszerűen lenyűgöző. Saját vert pénze ugyan nincs az országnak, de a kereskedelemnek köszönhetően rendelkeznek arany- és ezüstpénzzel. Mivel más 17. századi utazók Moldvát sokszor lakatlannak és kietlennek írták le, ahol járni-kelni nem mindig a legbiztonságosabb, Beke szavait csak úgy érthetjük meg a legjobban, ha hozzátesszük azt, hogy ő Moldvát úgy akarta bemutatni, mint a jezsuiták majdani működési terét, ahol minden feltétel megvan a jezsuita misszió sikeres kibontakozására. Hogy Beke ilyen pozitív fényben tünteti fel Moldvát, az annak tudható be, hogy a jezsuita rendet szerette volna meggyőzni arról, hogy érdemes hosszú távon meggyökeresedni az országban.

A városlakók között románok, magyarok és szászok egyaránt vannak, de sok bolgár és örmény is található közöttük. A zsidók, törökök, olaszok, és lengyelek inkább kereskedők, akik másképp élnek. Tatárok is vannak, akik pénzért szolgálnak az udvarnál. A magyarok, románok, szászok és az itt lakó nemzetek csak nyelvben és vallásban különböznek a barbár tatároktól, minden másban ugyanolyan barbárok. Az összes román ortodox, a magyarok és szászok katolikusok, a katolikus vallást magyar vallásnak nevezik,

a papot, akármilyen nemzetiségű is, a magyar vallás papjának.(7) Nem tűrik a kálvinistákat és a lutheránusokat, az öregeket becsben tartják. Csak négy világi pap van Moldvában, akik közül három annyira műveletlen, hogy a misekönyvet sem tudják elolvasni. Egyetlen művelt pap Gyügyei Boldizsár, bákói plébános, aki nagyon példaadó. Deodatushoz hasonlóan kiemeli példás magaviseletét és kitűnő műveltségét, Bandinus viszont vitába keveredett vele a bákói plébánia miatt.(8) Beke Pál a jezsuita műveltségeszmény jegyében dicséri a művelt papot és azt a rejtett célzást olvashatjuk ki belőle, hogy a térítőmunkához ilyen művelt papokra van szükség. Mellettük 8 szerzetes van, hol több, hol kevesebb, megbotráncoztató életet élnek. A keresztény tanok helyreállítását a jezsuitáknak tartotta fenn Isten, utána a szkíták és a tatárok megtérítése következik majd.(9) Sok az ortodox szerzetes és pap, püspökük az uralkodó bizalmasa. A vajda szigorú rendet tart mindkét felekezet között. Az ortodox szerzetesek nagyon műveletlenek, a köznép közül csak azok műveltek, akik a magyarokkal és a szászokkal érintkeznek. A vajda jóindulatú a katolikusokkal szemben.

A városokat magyar és szász városokra osztja. Kutnár városában magas életszínvonal van. (10)

Jászvásáron, a fővárosban 60 templom, 7 kolostor van, a magyaroknak csak egy temploma van, amelyhez két ház és egy földterület tartozik. A bojárok házai még kinéznek valahogy, de a közrendűek csupa kis házakban laknak. Sok örmény és román iskola található a városban. Ezt a várost tartja Beke a legalkalmasabbnak a jezsuiták megtelepedésére, és az uralkodó is hajlandónak mutatkozna támogatni őket, mert iskolákat építtet a bojárok fiainak taníttatására. Beke Pál titokban beszél Kutnarskival, a vajda lengyel titkárával arról, hogy a jezsuitákat hogyan lehetne meggyökereztetni Moldvában, az utóbbi minden támogatást megígér neki, mondván, hogy még a tatár kánnal is vannak kapcsolatai, akinek egyszer szállást adott, amikor elűzték trónjáról. Azóta folyton üzenget, hogy mindent kérhet

tőle. Kutnarski szimpatizál a jezsuitákkal, mert ő is az akart lenni, csak nem fogadták be a rendbe, mert gyengén látó volt, ellenben tudása juttatta oda, ahol most van. Ahhoz, hogy a jezsuiták meg tudjanak állapodni, állandó lakhelyre van szükség, Beke azt javasolja, hogy a lengyel királyt kell megnyerni az ügynek, aki jó barátja a vajdának. Az ő kérésére a vajda építtetne házakat. De vigyázni is kell, mert kivívhatják az ortodox metropoliták ellenszenvét is. A lengyel királlyal való szoros barátság is labilis lehet, ha a két uralkodó közötti viszony megromlik. A megélhetést pedig a katolikus hívektől évenként vagy kétévenként beszedett segély alkothatná.(11)

Moldva kitűnő kezdés lehetne a tatárok megtérítéséhez, ahová Csöböröcsökön keresztül lehetne eljutni, ami tatár fennhatóság alatt van, és ahol nagyrészt magyarok laknak. Amikor ott járt, a lakosság könyörgött neki, hogy egy papot küldjön nekik: „Szánjatok meg minket, szánjatok meg minket legalább ti keresztény barátaink és küldjete nekünk egy papot második megváltónkul(12)” A legjobban az tudná végezni ezt a munkát, aki beszél románul, magyarul, szászul vagy németül és olaszul. Az olaszt azért kell ismerni, mert az udvarban sok befolyásos olasz ember van, akik a misszionáriusokat támogatják, mert az ő nyelvüket beszélik.

Körútja befejeztével Beke Pál Kolozsmonostorra tért vissza, ahol feltehetőleg jelentését is megírta a Grácban székelő ausztriai jezsuita rendtartomány főnökének tájékoztatására. A 16. század végén kezdődő és a 17. század elején jelentéktelenné vált jezsuita misszió a '40-es években éledt fel újra. Beke Pálnak az volt elsősorban a feladata, hogy a jezsuita misszió számára felmérje és előkészítse a terepet a jövődöbéli működéshez. A rendre jellemzően elsősorban a vajda és a bojárok támogatását igyekezett megnyerni, ami a rend célkitűzéseit nagyon jól jellemezte. A jezsuita misszió nem volt sikeres és hosszú életű Moldvában, talán azért is nem, mert a falvak lakosságával nem sokat törődött, holott erre az időre a katolikusok zöme már a falvakban lakott.(13) Beke Pál mégis nagy szolgálatot tett a moldvai katolikusok részé-

re, ugyanis jászvásári szolgálata idején magyar prédikációit szívesen hallgatták a katolikusok, de Bandinus útítársa és tolmácsa is ő volt. Ha a moldvai katolikusoknak és a misszionáriusoknak a Propagandához intézett, magyar nyelvet ismerő papokat sürgető sorozatos kérelmeire gondolunk, akkor Beke Pál személye biztatónak tűnt. Hogy mégsem sikerült ezen elképzelés alapján tartós tevékenységet kibontakoztatni, annak a hátrányait a moldvai katolikusokra/csángókra nézve csak sejteni tudjuk.

1. BENDA 2003. 781.

2. BENDA, 325 – 328. – *Marcus Bandinus marcianopolisi érseknek, Moldva apostoli adminisztrátorának levele Francesco Sangrinóhoz, a jezsuita rend [volt] generális vikáriusához. 1646. május 23. , Jászvásár.*

3. TÓTH, 2004.

4. HOLBAN, 1973. 271-273.

5.,[...] ut quocumque tempore, sive de die, sive de nocte tutissimus viator, etiam auro et gemmis onustus incedat [...]” BENDA, 2003. 271. – *Beke Pál jezsuita misszionárius jelentése (1644. július 31. után).*

6. HOLBAN, 1973. 275. – *Paul Beke: Relatie despre Moldova, 1644 iunie.* Holban szerint megalapozatlan a kijelentése, mert nem ismeri pontosan a lakosság kettős (külső és belső) terheit.

7., „Omnes Valachi in Moldavia sunt schismatici, Ungari et Saxones catholici, et vulgo catholica fides vocatur in hac patria ungarica fides, et sacerdos, sive sit Germanus, sive Polonus, ungaricae fidei sacerdos.” BENDA, 2003. 272. – *Beke Pál jezsuita misszionárius jelentése (1644. július 31. után).*

8., „Porros saeculare sacerdotis int am vasta provincia hoc anno 1644 erant tantum quattuor, quorum tres adeo rudes, ut vix legere norint Missale. Quartus in Ungaria et Transsylvania apud calvinistas erat celeberrimus doctor, sed a nostris postmodum caversus, apostolicam agit Bakoviae vitam, pagisque circumjacentibus cum omnium aedificatione inservit. Balthasar Gyügyei nomen est. Hunc fateor, postquam in mira paupertate, patientia et humilitate gloriam Dei promovere zelantem vidi, puduit me mei. Ego nempe Societatis uberibus nutritus, ille solum colloquis nostrorum usu, ille de salute proximorum quaerenda tantummodo audivit aut legit. [...] Hoc unicus est in Moldavia, is etiam a nostris in Ungaria conversu, qui verbo et exemplo universos aedificant, aliosque ad aemulationem meliorum charismatum provocat. Caeteri destruunt non aedificant.” – BENDA, 2003. 273. – *Beke Pál jezsuita misszionárius jelentése (1644. július 31. után).*

9. A már többször kiemelt jezsuita és ferences misszió közötti ellentét bőséges irodalma: DIPL. ITALICUM

IV., 1940. 1 – 268. – *Francisc Pall: Le controversie tra i minori conventuali e i gesuiti nelle missioni di Moldavia.*

10. Arra való utalás, hogy a moldvai városi élet kezdetei szorosan kapcsolódnak a román történeti munkák által is elismert száz és magyar lakossághoz.

11. HOLBAN, 1973. 274. – *Paul Beke: Relatie despre Moldova 1644 iunie.*

12., „Indurati-va de noi, indurati-va de noi, macar voi prietenii nostrii crestini is trimiteti-ne un preot ca un al doilea mantuitor.” HOLBAN, 1973. 284 – 285. – *Paul Beke: Relatie despre Moldova 1644 iunie.*

13. MIKECS, 1989. 183 – 184.

Szakirodalom

BENDA

2003 *Moldvai csángó-magyar okmánytár 1467 – 1706.* Szerk.: Benda Kálmán. Budapest, Teleki László Alapítvány

DIPL. ITALICUM

1925 – 1940 *Diplomatarium Italicum. Documenti raccolti negli archivi italiani.* Red. : Scoala Ramana din Roma, I - IV. Roma.

HOLBAN

1968 – 1980 *Calatori straini despre Tarile Romane.* Red. Maria HOLBAN . I-VII. Bukuresti. Editura Stiintifica.

TÓTH

2004 TÓTH István György: *Missziók és misszionáriusok a moldvai csángók között a 17. században. Kisebbségkutatás, 2004. 1. szám.*

MIKECS

1989 MIKECS László: *Csángók.* Pécs, Optimum Kiadó.

Tampu Krisztián

Teodóz atya és a moldvai katolicizmus – idézetek és történetek

Bevezetés

Amikor az 2014. év Adventjén felkérést kaptam, hogy a Csángó Tükör című folyóiratba cikket írjak, rögtön Teodóz atya jutott eszembe. 2013 januárjában bekövetkezett halála után számtalan írásos és szóbeli méltatás, nekrológ szól róla, de egy téma igen csak szerényen szerepelt, főként a laikus megemlékezők részéről. Ez a téma nem más mint az, hogy Teodóz atya egyházi emberként hogyan viszonyult Moldvában a katolikus egyházi élethez, moldvai paptársaihoz; más megfogalmazásban az egyháziak és a világiak magyar nyelv ellenességéhez és ennek következményeihez?

Természetesen ennek a témának minden mozzanatát nem írhattam le. Amelyeket kiválasztottam azokhoz a változásokat és a jelen kérdéseit, gondjait is vázoltam.

A cikk megírásához segítségül a Teodóz atyával történt beszélgetéseim, levelezéseink, előadásai és a „Csángókról, igaz tudósítások”, valamint az emlékezetére kiadott „A vándorapostol” c. könyve szolgált.

Az elvarrt nyelvek

Az egyik nagy erénye Teodóz atyának - és egyben a legfontosabb tanulság mindenki számára, hogy sohasem konfrontálódott sem a világi „hivatalosok”-kal, sem a moldvai paptársaival. Történt ez annak ellenére, hogy sokan közülük megnyilvánulásaikban a gyűlöletig fokozták ellenszenvüket a magyar, a magyar nyelv ellen. Mivel sohasem politizált a román rendszer ellen, a „hivatalosok” sem tudtak belekötni. Teodóz atya nem csak a moldvai csángó hívőket, hanem a csángó papokat is felkereste, mert példát kellett mutatni moldvai paptársainak, rávezetve őket hibáik felismerésére. Teodóz atya tudta, érezte azt, hogy a moldvai paptársaihoz csak a szeretettel való közeledés, a feléjük nyújtott béke jobb hozhat változást a jelenlegi helyzetben. Tette ezt annak ellenére, hogy látta,

hallotta, tapasztalta a moldvai csángókról mindazt a gyötrődést, melyről Iancu Laura így ír:

„...Elvarrt nyelven is álmodnak,
Meddő méhekbe életet,
Hitet s Istent a Nyugatnak ...”

Tudjuk, hogy a hivatalosokon túl vagy éppen egységben a Jászvásári püspökség rendeleteivel, a papság pedig feljebbvalóinak engedelmességgel tetteivel, szavaival tűt és cernát nem sajnált, hogy a csángómagyarok nyelvét elvarrják. Ebbe a közegbe ment évtizedeken keresztül Teodóz atya. Vállalta, hogy a mindenkori világi hatalommal is szembe menjen, a homogenizálással, a nemzetállam eszméjével, és annak végrehajtó szerveivel, vezetőivel. Tudatában volt annak is, hogy az államvallást megvalósító „ortodox tengerben” csak így maradhatott és maradt ma is fent a moldvai katolicizmus – az elvarrt nyelvek árán.

Félreérthetetlenül leírta: „A II. Vatikáni Zsinat óta a liturgia nyelvét nem Rómában intézik, mert az illetékes egyházmegyéek hatáskörébe utalták át: Moldvában ezért a jászvásári egyházmegye döntése érvényes.” Azzal természetesen nem értett egyet, hogy ezt a döntést visszajára fordították és e „...döntés miatt ... tovább nehezedik és görcsösödik csángómagyar testvéreink anyanyelvi megítélése és helyzete - még a templomban is! Még 1989 után is!”

Kapcsolatépítés a moldvai papokkal

„Missziós útjain az Úr vezette akkor is, amikor ezeket az utakat a farkasvátságban szenvedők, a verébtávtatokban gondolkodók nem érthették. Hitte: a kardnál erősebb a szeretet, a hit, az imádság a legfőbb egységet teremtő erő”

Teodóz atya valósággal misszionáriusa volt a csángók ügyének. Szinte plébániáról – plébániára ismerte az ott szolgáló papokat. Ő nem kereste a konfliktust, így soha botrányba sem keveredett, mint ahogy a magyar nyelv oktatását egykor vezető legfőbb moldvai civil szervezet sajnálatosan nem egyszer megtette. Neki a hívő, tudós, kutató embereknél nehe-

zebb dolga volt, mint egy civil szervezetnek, melyben bármilyen vallású vagy éppen vallástalan személyek is lehettek. Szerzetesként, az egyház felszentelt tagjaként kellett járnia a maga igazságérzete szerint helyesnek ítélt utat. Ehhez igyekezett kapcsolatot teremteni, ismeretséget kötni – negatív megnyilvánulások, indulatok nélkül! – csángó származású, román öntudatú paptestvéreivel, hogy lássák: létezik olyan magyar pap, aki testvérként tekint az ő csángó paptársaira és csángó híveikre. Tudta ki az aki nem akar vagy éppen nem mer szót érteni egy Magyarországról jött pappal. Találkozásai eredményeképp számon tartotta azokat a csángókat, laikusokat és papokat is, akik ráébredtek a valóságra, vagy legalábbis megsejtették azt. Teodóz atya megtalálta a módot, hogy megtalálja az őt szeretettel fogadó moldvai paptársait, felkeresse őket, hogy náluk szeretetlátogatást tegyen. Egy példa erre a tudósításaiból: „Háromszor voltam meghívott vendég fiatal pap újmiséjén Moldvában. Sokan koncelebráltunk mind a háromszor a fiatal csángó pappal. Utána az ünnepi ebédnél a csángómagyar paptestvérek szinte kivétel nélkül magyarra fordították a beszélgetés nyelvét, amikor megtudták rólam, hogy magyarországi vagyok és nem tudok románul... Ez a figyelmesség akkor *erőst* jólesett nekem...”

Teodóz atya megpróbálta a másnak lehetlent is elérni. „...többször kilincselte Petru Gherghel (csángó születésű, ezért valószínűleg magyarul is tudó) iasi püspöknél és a hazai egyházvezetőségénél. Sőt, közvetve II. János Pál pápánál is. E tevékenységével csak annyit tudott elérni, hogy Nagyboldogasszony napján a moldvai csángók búcsújáró helyén, Kacsikában magyar nyelvű misét lehet tartani és a templomon kívül is már megtűrik annak megtartását.”

Jó lenne, ha a csángó ügyért dolgozók az ő útját követnék, ha hozzá hasonlóan alázattal és odaadó szeretettel szolgálnák ezt a népcsoportot, beleértve papjaikat is, hiszen Teodóz atya így nyert meg a jó ügynek mindenkit, akivel kapcsolatba került.

A Jászvásári Püspökség magyartalanításai

Teodóz atya ugyanakkor gondosan gyűjtötte annak bizonyítékait, hogy milyen egyházi eszközei vannak a Jászvásári Püspökségnek a céltudatos magyartalanításra, akár felsőbb utasításra, akár saját kezdeményezésre. Figyelte a templomok önkényes védőszent (patrocínium) változtatásait, melyek célja a magyar szentek: Szent István, Szent László, Szent Erzsébet stb. „eltüntetése”). Erről könyvében így ír: „Szent István templomából, már csak egy van meg, mert Magyarfaun, Kiczkófalván és Szőlőhegyen eltörölték s Szent Király lelki tulajdonjogát templomaihoz. Csak Pusztinában nem tudták Tőle elvenni templomát, bár megkísérelték.”

Megemlíti ugyanitt az eltüntetett Szent Imre templomot, a vizantai Szent László templomot és a magyar szentek szobrából „átfaragott” szakrális szobrokat.

Lerántja a leplet a római katolikus egyház előírásait megkerülő megvalósíthatóság szempontjából is. Az előírást gyakran idézte: **„A pártfogók (védőszentek) megváltoztathatók, a régiekhez újak adhatók, de mindez csak a Szentszék engedélyével történhetik. Ez a püspök által felszentelt templomokra vonatkozik. Míg olyan templomban, amely csak megáldva (benediktálva) volt valószínűleg az egyházmegye főpásztora is dönthet a változtatásról.”** Ha azonban a papírok „eltüntek” vagy nem néznek utána ezeknek, máris megvan a kibúvó.

Az egyházszervezés magyarellenes tendenciáját is szigorúan de tárgyilagosan feltárta. A magyarellenes tendencia kezdődött azal, hogy a jászvásári szeminárium alakulásától számított 15 évig az ún. „hungarofil (magyarbarát) csángóbarát faluból aránytalanul kevesebb kispapot vegyenek (vettek) fel a jászvásári szemináriumba, hogy elvágják a visszamagyarosodásnak még a lehetőségét is.”

A továbbiak értelmezéséhez tudni kell, hogy

„A jászvásári egyházmegyében 124 plébá-

nia van: ebből 60 északi, 64 déli területen fekszik. A határt nem nehéz meghúzni Bákó és Románvásár között.”

A papok szolgálati helyének kijelölése is céltudatosan a visszamagyarosodás ellen irányultak. „Az északi (magyarul már nem tudó) katolikus pap déli (magyarabb) vidéken nem tudja maradéktalanul teljesíteni lelkipásztori kötelezettségét. Így ténylegesen románosít. ...A déli (magyarul tudó) papot, ha északra helyezik, ott magyar beszéd nélkül elrománosul.”

A vezető papság kiválasztása tekintetében is hasonló a helyzet. „A jászvásári egyházmegye központjában a papi beosztások 72%-át északi papok látják el...A papi tanács (consiliul prezbiteral) 28 tagjából 20 északi származású...”

Teodóz atya felteszi azt a kérdést is, hogy „Milyen lelkiismerettel helyeznek magyarul nem tudó plébánost olyan helyre, ahol a hívek egy része még mindig nem tud románul, csak magyarul beszél? Milyen jogon helyeznek magyarul nem tudó káplánt magyarul nem tudó plébános mellé? Sem a plébános, sem a káplán nem tud magyarul és a hívek gyónni szeretnének!” Ha mégis megtörténik a gyóntatás, hogyan lenne az érvényes? Vajon... „Milyen lelkiismerettel fogadják el ilyen esetekben a plébánosi vagy kápláni kinevezést?”

A magyar nyelvű szentmise kérdései

Nézzük, hogyan foglal állást Teodóz atya a magyar nyelvű vagy röviden a magyar nyelvű szentmise kérdésében?

„1991-ben az első pápalátogatás idején Mons. Angelo Acerbi budapesti apostoli nuncius megkérdezte Mons. Petru Gherghel jászvásári megyés püspököt, *mikor lesz már a csángóknak Moldvában anyanyelven szentmiséjük*. A püspök felelete ez volt: - Nem kérik!

A nuncius így folytatta: *Ezt nem kérni kell, hanem eléjük kell menni az anyanyelvi lehetőséggel!*”

Ami a „- Nem kérik!” kijelentést illeti szép számú kérvényt vittek már a moldvai csángómagyarok Jászvásárra, Bukarestbe,

Rómába, sőt 1991-ben személyesen a pápának Budapesten is átadtak ilyen kérést.

A helyzet súlyosságát emelte ki Teodóz atya még a 90-es évek végén a következőkben:

„Míg azonban Erdélyben kérhetik a román nyelvű pasztorációt és liturgiát az oda kitelepült csángók, és meg is kapják – itt van s döntő és igazságtalan különbség! – ugyanakkor Moldvában a csángómagyarok – a gyakorlatban! - még csak nem is kérhetik a magyar nyelv liturgikus használatát. (Ez azonban már égbekiáltó, súlyos lelkiismereti véték!) Ma már ugyan kérhetik a magyar nyelvű szentmisét püspöktől, de pozitív foganata a kérésnek sajnos nincs!

Azon már túl vagyunk – legalább is látszólag - amivel Teodóz atya birkózott 1996-ban vagyis, hogy csángó nyelvre kell lefordítani a liturgia szövegét. Ezt az álláspontot végtelem hosszú időhúzásnak tekintette és az atya világosan kifejtette, hogy nem kell a magyarországi palócoknak, mezőségieknek, stb. lefordítani a liturgiát, mert a tájnyelven beszélők fordítás nélkül is megértik azt.

Azaz megértenék Moldvában is a csángómagyarok, ha a magyar nyelvi továbbképzésben részt vett, saját csángó papjaik tarthatnának magyar nyelvű szentmisét, a prédikáció keretében megmagyarázva (akár románul is) a nyelvújításból származó új szavak, kifejezések értelmét.

A majdani moldvai magyar nyelvű szentmisékben a csángómagyar hívek válaszáinak, a szentmisék énekeinek megtanulásához és a magyar nyelvű katolikus könyvek, újságok olvasásához a magyar ABC megtanítása is szükséges lenne - de itt már nem a papokra gondolok!

Mára, több mint 10 év elteltével eljutottak Moldvában egy, településen, Pusztinán a csángómagyarok oda, hogy hetenként egyszer pénteken az irgalmasság órájában magyarul imádkozhatnak, énekelhetnek a **TEMPLOMBAN!** A Szent István Egyesületnek köszönhetően az imádkozók példaeértékűen szinte kivétel nélkül magyar imakönyvvel a kezükben mennek az imaórára, mert az Egyesületben megtanultak magyarul olvasni. ...És a többi faluban?...

A moldvai egyházzene

Teodóz atya, aki Budapesti Liszt Ferenc Zene-művészeti főiskolán ének-zenetanári és karvezetői diplomát szerzett és ezen végzettségeit a Győri Czuczor Gergely Bencés Gimnáziumban ének-zenét tanítva és a templomokban kántorként gyümölcsöztette, már első moldvai útjain észrevette az ottani egyházzenei visszasságokat.

Tudott arról, hogy Moldvában a magyar nyelvű énekek kiszorítására először a latin nyelvű gregoriánokat vezették be nagy számban. Miután ennek román nyelvre való lefordítása, éneklése abszurd lett volna, a „...II. Vatikáni Zsinat engedménye a népnyelv irányában arra indította a papság románosító részét, hogy a legkedvesebb magyar népekeket románra fordítsák és így irtsák ki a magyar nyelvet a liturgiából... Ezek után már csak *kicsi* lépésnek tűnt a szentmise teljes *románosítása*: olasz és francia eredetű dilettáns férfiművek szólnak a csángómagyar templomokban – románul... amit énekel a nép, amit énekeltek velük az több mint zenei hiba: egyenesen lelkiséget ölő – nem változtatás, hanem merénylet.”

Ezt a kritikáját az atya Hamvas Béla filozófus mondásával erősítette meg: „A zenei hazugság a legelvetemültebb valamennyi hazugság között, mert az embert a legvédelemből oldalról demoralizálja.” Intve szól hozzánk is Teodóz atya, vigyázzunk egyházzenei anyanyelvünkre és a gregorián énekek tisztaságára.

Moldvai csángómagyar testvérek, határon túli magyarok és mi anyaországbeliek, ne felejtsük el Sütő András szavait: „Anyanyelvünk és zenei anyanyelvünk páros szárnyunk a megmaradásban!”

Pozitív tények a moldvai katolikus egyházban

Teodóz atya a csángómagyarokat ért sok hátrányos egyházi intézkedés és gyakorlat mellett a pozitívumok hírüladásáról sem felejtkezett meg.

„ 1. A papi, szerzetesi hivatások magas szá-

ma a moldvai katolikus egyházban: a számok bizonyítanak!

2. Tiszteletre méltó a gyermekáldás vállalása és az abortuszok – feltehetően - alacsony száma a moldvai katolikus családokban! ... Moldvában nincs temetőkultusz – vagyis a sírok díszítése –, de van gyermekkultusz, még a jelenleg csökkenő számú gyermek születés ellenére is!...

3. Példamutató a szentáldozások és a gyóntatások száma a moldvai római katolikus pasztorációban...”

Ehhez egy kritika az atyától - nekünk: „A moldvai csángó papok - egy idő után, és az idő nekik dolgozik – könnyen fogják igényelni az Erdélybe kitelepedett, de már csak románul tudó csángó híveik lelkipásztori ellátását. Különösen akkor, ha Erdélyben (és tegyük hozzá nálunk is!) a hívek és a papi hivatások számaránya „nyugatiasan” fog tovább csökkenni...”

Talán újra kellene gondolni Erdélyben és Magyarországon – magasabb szinten is - a moldvai csángó felnőttek magyar nyelv oktatásának a megvalósítását és egyáltalán a velük való törődés kérdéseit. Ennek bizonyára Teodóz atya is örülne.

*Gyöngyössy Lajos
Lakatos Demeter
Csángómagyar
Kulturális Egyesület*

Este a faluban (3.)

Áruld el, Uram,
miért nem alszol!
Álmodat én álmodom kialvatlan újszülöttek
ágyán,
s ha kiabálok, nincsen hangom,
vacogok kések és ollók között.
Áruld el, mi ebben olyan gyönyörű,
hisz kijátszott a vakszemű:
az ördög is istennek öltözött.

Hát megvallom, mert úgy illik:
félek veled gondolni holnapig,
majd tovább, aztán örökké,
hol meztelenül, hol álruhában elfedni
a homlokomra írt parancsot
és álmaim stigmáit,
ringatni az örökre fogadott halált,
a Gátba fulladt Gál Péter fiait,
s a Török-hídján kivájt magvakat!
Mindet párnám alá szórtad,
hogymióban is ríjanak a csecsemők,
hazajárjanak, akik kimúltak,
haza a Balatonra, haza Verőcére,
a délutáni gyorssal Budapestre –
hogymiókat visszahonosítsák.

S valóban,
bennem éheztedet,
velem íratod
e világvégi, hosszú mondatot.

A kisebbik Gál alattam járt,
aznap nem jött iskolába,
tartozott nekem, ígért szilvát,
szív alakú kökény fajtát,
csak nekik volt olyan a faluba'.
A vecsernyén nem ministrált,
más tartotta a paténát,
hát akkor én sem áldoztam.
ugye megérted, jó Úram?

Azóta szokatlanul nagy
sötétség kúszik a szórványéjszakára,
valahogy félek elaludni,
hiába vetek keresztet a párnára,
kirekesztem a sorsképzeteket,
megteszem az utat az ágyig, darabosan me-
netelek,
talán te vagy ott, talán már odavagy,
attól is félek, hogy kérdezzelek.

Este a faluban (5.)

Áruld el, uram,
van-e más ország,
hol az éjszakai égbolt kerítésén át
megszökhet, ki elindult hozzád,
kit jóllakattak már a borzongással?
Áruld el, te csak tudod,
a fák lombját ki táplálad
mi okozza fáradtságod?

Hát vigasztal, hogy
oszlódott múlttal vert halottak
minden éjjel, minden nap
koporsóban szállítják hozzád
a szenteltvirágot?
Egyiknek álma sem nyugodt,
lángösvényen, tűzmezsgyén
járni kéne, de nem tudnak
a jelöletlen túlvilágon
vértanúi a pokolnak.
S mit keresnek az ajtómban,
kiket a harangszó rég elbúcsúztatott?
Kinek már semmi nem fáj,
annak mindent szabad?

Mintha csak tavaszi vonulás volna,
vissza, visszavonulnak.
S valóban,
mind tovatűnt,
ki útra kelt,
már egy sincs itt.

Tegnap Izidor ült mellém.
A bűnbánó ima
sok napja porlik ajkán.
Nem tudhatom, a nagykabátot
hol szaggatta cafatokra,
csak lobogtatja, mint győztes harcos a hábo-
rúban,
lobogtatja tenyerét az égbolton.
Májusi arca van. Ráísmersz, jó Uram?

Virágzik az aranyág,
délutánra beborul,
csak egy madár kotorász,
mint ki késve sem indul,
mint ki szégyell repülni
a gyászmenet felett.
Csak a fehér szél süvít,
összesöpri halottjait.

Moldvai csángó-magyarok a jelenkori román politika hatókörében

A román politikának mindenféle aggályán túl igen komolyan el kell gondolkodnia azon, hogy az érzelmek menti politizálás milyen káros tud lenni akkor, amikor a szélsőséges elemek táplálkoznak belőle. Ezt a felelősséget nem rázhatja le magáról a román politika. Az érdekesség kedvéért, íme egy- két idézet, ami a világhálón olvasható: „a magyar egy nomád nép, hunok, cigányok, akik a múltjuktól kísértve mindenbe belekapaszkodnak, csak hogy el ne veszítsék azt a földet, amit meghódítottak. Voltak már abban a helyzetben, hogy majdnem háza nélkül maradtak, majdnem a zsidók sorsára jutottak. Mi románok egy ezer éves múlttal rendelkező ország, annak ellenére, hogy kis ország vagyunk és hogy idegenek által meg voltunk szállva, a nagyhatalmak megpróbálták feldarabolni országunkat, mindezek ellenére mi itt maradtunk ezen a földön, amit Traiantól és Decebáltól, Mirceától, Istvántól és Tepestől, Cuzától, Corneliu Zelea Codreanutól, Antonescutól örököltünk... Ők, a román háza hősei harcoltak és meghaltak, hogy mi megörökhessük ezt a területet. Sajnos el voltunk hagyatva a vörös dögvész karmai között 50 évig, az a dögvész, mely ellopta tőlünk Moldvát, dögvész, mely etnikai tisztogatást végzett majdnem egész Románia területén Chisinautól haladva a háza szívéen át egészen a hazátlanok határáig. De a légionárius győzelem nincs messze!!! Éljen a Szabad Nagyrománia, halál a hódítókra!”(1). De ennél is szembetűnőbb a következő gondolat: „...úgy a globalizáció, mint a társadalom multikulturalizációja a legnagyobb hiba, amit egy nemzet elkövethet. Szó sem lehet arról, hogy békében éljünk egymás mellett, előbb- utóbb mindenki jogokat fog követelni a másiktól. Nincs ellenvetésem az idegenekkel szemben, akik Romániába jönnek (addig, míg fehérek és nem cigányok vagy egyéb zagyvaságok), de ha egyszer román állampolgárok lettek, beszéljenek csak románul, tiszteljék a mi szokásainkat és hagyományainkat és lengessék a mi

zászlónkat. Addig, amíg a csángók magyarok is, románok is akarnak lenni... kicsit furcsa. Azonosulniuk kell egy országgal, ha románnak tartják magukat, akkor maradjanak itt és beszéljenek és viselkedjenek úgy, mint egy román, ha pedig magyarnak tartják magukat, akkor menjenek haza Magyarországra és ne kurválkodjanak össze-vissza, hogy jogok így meg úgy. Minden országnak legyen egy egyszínű népe, és egy nyelvet használjon mindenki. Ezzel tartozunk öseinknek, akik vérüket ontották ezért, nem pedig egy rakás zagyva multikulturalizációért, melyből nem lehet már semmit érteni”(2).

Ez a két idézet tulajdonképpen önmagáért beszél. Tévedés lenne, ha azt állítanánk, hogy Romániában mindenki vagy a többség így gondolkodik, de fontos tudni azt, hogy pontosan az a szűk réteg, aki ezt a mentalitást képviseli, ők hallatják igazán hangjukat, ők konfrontálódnak és a média számukra biztosít nagyobb felületet. A csendes többség legfeljebb nem vesz tudomást a problémáról, vagy a hallgatóságos beleegyezést választják. Ezért a politikai rétegnek meg kell tisztulnia és meg kell szabadulnia az érzelmek menti politizálástól. Amíg a politikai és a félrevezető értelmiségi réteg egymásból táplálkoznak kölcsönösen, addig nem lesz érdemi változás sem a közéletben, sem a jogalkotásban, sem pedig a tudományos életben. Hogy Európai normákról és az ENSZ emberjogi elveiről ne is beszéljünk.

Ugyanakkor a román politika mai napig hátán hordja az ellentmondások terhét is. 2006 elején maga a román államfő, Traian Basescu nyilatkozta azt, hogy Románia rendelkezik a legmodernebb kisebbségvédelmi rendszerrel, mely lehetővé teszi az anyanyelv szabad használatát a közigazgatásban és az igazságszolgáltatásban(3). Ha ez nem valósul meg a moldvai csángó-magyar kisebbség esetében is, akkor az logikusan maga után vonja az államfő hitelességének a megkérdőjelezését. Annál is inkább, mert 2007-ben az államfő létrehozta a Romániai Kommunista Diktatúrát Elemző Bizottságot, mely a közel 700 oldalas közzétett tanulmányban elemzi a múlt rendszer bűneit. Az 536. oldalon 3 bekezdés erejéig megemlíti

a moldvai csángókat is és elismerik, hogy már a két világháború között, de főleg a múlt rendszerben a román állam és a katolikus egyház kemény asszimilációt hajtott végre köztük, ezzel elismerve a csángók magyar mivoltát(4). Reményeink szerint ez eljutott mindazok füléhez is, akik ádázul harcolnak a csángók román eredetének bebonyósítására, hogy ezzel jogalapot szerezzenek a csángók anyanyelvi oktatásának megakadályozására.

Ezt a kérdést most már lassan két évtizednyi demokrácia után a szakmának végre helyre kellene raknia. Politikamentes, hozzáértő szakemberek kellene, hogy kialakítsák a hivatalos román álláspontot a csángó eredetkérdésről és az egész ügyről, nem pedig a nemzeti érzelmekkel túlfűtött köröknek. A politikának pedig demokratikus országban kötelessége megvédeni és biztosítani a kisebbségek számára az anyanyelvi jogok gyakorlásának a feltételeit, mely nem nemzeti hovatarozás, hanem állampolgári jogon jár. Ha már európaizálódásról ábrándozik Románia, akkor mentalitást kellene váltani, toleranciára és a más kultúrák iránti tiszteletre kellene nevelni a következő generációt. Ellenkező esetben félok, hogy Románia társadalma belátható időn belül nem érkezik meg Európába, mert a határok kitolása önmagában nem jelenti az Európába való belépést.

---

(1)Informatia Bacaului : Lupta de dincolo de cuvinte: Comentarii, Romanul 2007-10-19. <http://www.infobc.ro/php/index.php?view=full&cat=editorial&id=3295> (2007. október 24.)

(2)Olimpia Filip: Ceangaii bacauani - romani sau maghiari? 31.10.2007 : Comentari: sabia dreptatii 31 oct. 2007.: <http://www.ziaruldebacau.ro/index.php?articol=24660> (2007.12.03)

(3)Traian Basescu: Recomandarea otravita, In: <http://www.rdi-board.com/showthread.php?t=19619> (2007. december 3.)

(4)Comisia Prezidentiala pentru Analiza Dictaturii Comuniste din Romania: raport final. Bucuresti, 2006. p. 536.

Felhasznált források

*DEZBATERI PARLAMENTARE : Ședința Camerei Deputaților din 17 octombrie 2000, <http://www.cdep.ro/pls/steno/steno.stenograma?ids=4978&idm=1,03&idl=1> (2007. 11. 11.)

* Chiru, Cristina: O identitate controversata. Comunitatile de ceangai de pe valea siretului. In: Memorie sociala si identitate nationala, Bucuresti, Ed. I.N.I., 1998.

*DEZBATERI PARLAMENTARE : Ședința Camerei Deputaților din 19 septembrie 2000, <http://diasan.vsat.ro/pls/steno/steno.stenograma?ids=4966&idm=1&idl=1> (2007. október 24.)

*DEZBATERI PARLAMENTARE : Ședința Camerei Deputaților din 19 septembrie 2000, <http://diasan.vsat.ro/pls/steno/steno.stenograma?ids=4966&idm=1&idl=1> (2007. október 24.)

*DEZBATERI PARLAMENTARE : Ședința Camerei Deputaților din 19 septembrie 2000, <http://diasan.vsat.ro/pls/steno/steno.stenograma?ids=4966&idm=1&idl=1> (2007. október 24.)

*DEZBATERI PARLAMENTARE : Ședința Senatului din 13 februarie 2006, Declarații politice formulate de senatori: <http://diasan.vsat.ro/pls/steno/steno.stenograma?ids=6034&idm=3&idl=1> (2007. október 25.) és <http://www.senat.ro/pagini/declaratii%20politice/Ioan%20Chelaru/DecPol-13feb06-as.htm> (2007. szeptember 27.)

* PARLIAMNETARY DEBATES (Dezbateri Parlamentare) : Sittings of the Chamber of Deputies of February 14, 2006 (Ședința Camerei Deputaților din 14 februarie 2006), <http://diasan.vsat.ro/pls/steno/steno.stenograma?ids=6033&idm=1,78&idl=2> (2007. október 24.)

* <http://www.rdi-board.com/showthread.php?t=19619>(2007.december 3.)

* <http://www.ziua.ro/display.php?data=2006>

[02-03&id=192959](#) (2007. október 24.)

*DEZBATERI PARLAMENTARE :
Şedinţa Senatului din 20 februarie 2006,
Declaraţii politice formulate de senatori:
<http://www.cdep.ro/pls/steno/steno.stenograma?ids=6042&idm=1,09&idl=1> (2007.10.25.)

*DEZBATERI PARLAMENTARE :
Şedinţa Camerei Deputaţilor din 28 februarie 2006, Intervenţii ale deputaţilor:
<http://www.cdep.ro/pls/steno/steno.stenograma?ids=6045&idm=1,7&idl=1> (2007.10.26.)

*DEZBATERI PARLAMENTARE :
Şedinţa Camerei Deputaţilor din 25 februarie 2002: <http://www.cdep.ro/pls/steno/steno.stenograma?ids=5208&idm=14&idl=1> (2007. december 3)

*DEZBATERI PARLAMENTARE :
Şedinţa Senatului din 25 octombrie 2004, declaraţii politice: <http://www.cdep.ro/pls/steno/steno.stenograma?ids=5758&idm=1&idl=1> (2007. december 3)

*Emil Boc: <http://www.rdi-board.com/showthread.php?t=19619> (2007. december 3)

*Calin Popescu Tariceanu: <http://www.rdi-board.com/showthread.php?t=19619> (2007. december)

* <http://forum.desteptarea.ro/viewtopic.php?t=86> (2007. december 3.)

*Ioan Lacatusu: Observator – editie de Bacau, Un film realizat in Bacau tulbura apele la Parlamentul Europei: <http://www.observatordebacau.ro/2006/02/08/un-film-realizat-in-bacau-tulbura-apele-la-parlamentul-europei.html> (2007. október 5.)

*Monitorul de Neamnt – Stiri regionale :
Ceangăii - români sau unguri? <http://www.monitorulneamt.ro/stiri/?editia=20060315&pagina=2&articol=3403> (2007. október 11.)

* Informatia Bacaului : Lupta de dincolo de cuvinte: Comentarii, Romanul 2007-10-19. <http://www.infobc.ro/php/index.php?view=full&cat=editorial&id=3295> (2007. október 24.)

* Informatia Bacaului : Lupta de dincolo de cuvinte: Comentarii, Romanul 2007-10-19. <http://www.infobc.ro/php/index.php?view=full&cat=editorial&id=3295> (2007. október 24.)

*Olimpia Filip: Ceangaii bacauani - romani sau maghiari? 31.10.2007 : Comentari: sabia dreptatii 31 oct. 2007.: <http://www.ziaruldebacau.ro/index.php?articol=24660> (2007.12.03)

*Traian Basescu: Recomandarea otravita, In: <http://www.rdi-board.com/showthread.php?t=19619> (2007. december 3.)

*Comisia Prezidentiala pentru Analiza Dictaturii Comuniste din Romania: raport final. Bucuresti, 2006. p. 536.

* <http://www.observatordebacau.ro/2007/09/18/41-de-maghiari-s-au-nascut-intr-o-noapte-la-sanduleni.html> (2007. szeptember 27.)

*Identitatea asumata de romano-catolicii români (ceangaii) moldoveni stabiliti în Covasna si Harghita. *Chestiunea ceangaiasca* - între adevar si fictiune- pagina de studii si opinii multi- si inter-disciplinare : http://www.geocities.com/tra_val/ist2.html (2007. szeptember 27.)

*Liderii PD se opun invatamintului in limba maghiara in satele de ceangai <http://www.evenimentul.ro/articol/liderii-pd-se-opun.html> (2007. szeptember 27.)

*Dumitru Zaharia: O carte minciunoasa despre ceangai : in: Ziarul de Bacau, <http://eresulcatolic.50webs.com/cgcarte1.html> (2007. szeptember 27.)

*Radu Stefan Vergatti: Enigma ceangaiilor http://www.geocities.com/rocsangos/unknown_facts.html (2007. szeptember 27.)

*Radu Stefan Vergatti: Ceangaii moldoveni: punct de vedere obiectiv <http://www.rocsangos.home.ro/> (2007. október 20.)

*Asociatia Romano-Catolicilor „Dumitru Martinas”: Romano-catolicii din Moldova, astăzi <http://www.asrocatolic.ro/despre.html> (2007.10.11)

*Comunitatea europeană îi apără pe ceangăi: http://www.interesulpublic.ro/minoritaTi_16/comunitatea-europeana-ii-apara-pe-ceangai_1611 (2007. október 20.)

*Chestiunea ceangaiasca - între adevăr și ficțiune- pagina de studii și opinii multi- și inter-disciplinare: Despre: Cum au ajuns românii catolicizati din Moldova să fie numiti "ungureni" (=transilvăneni), "ceangăi" și apoi "unguri": *Mentiuni e t n o g r a f i c e* : http://www.geocities.com/tra_val/ist.html (2007. október 20.)

*Chestiunea ceangaiasca - între adevăr și ficțiune- pagina de studii și opinii multi- și inter-disciplinare. Despre: Cum se inventează o etnie. http://www.geocities.com/tra_val/pol.html (2007. október 20.)

*Precizări metodologice privind esanționarea și aplicarea scalei distanței sociale <http://www.e-transilvania.ro/catoliciil.htm> (2007.10.25)

*Razvan Mihai: Impactul politicilor sectoriale ale statului/partidului communist <http://www.360romania.eu/showthread.php?t=215> (2007.10.24.) és SITUAȚIA MINORITĂȚILOR NAȚIONALE: Situația minorității maghiare din România la instaurarea comunismului, http://adatbank.transindex.ro/html/cim_dok472.doc (2007.10.24.)

Tampu Ferenc

CZEGŐ ZOLTÁN

A Szeret vizén

A Szeret vizén fények bokáznak
negyedszázada, játszi kedvvel. -
Sok száz esztendő hamvába markol
itt, ki kövekkel birkózni nem mer.

Jó Moldva szép tájaind

megvallatok egy csoda dombot;
köröttünk keringő szél vigyázza,
mit elpisszegnek a léha lombok.

- - - Jaj, ujjbegyeit nap felé tartva
miért kutatja, mindhiába,
nenea Dumitru, hogy milyen betűt cirkált
valamelyik őse a templom falára.

Jó Moldva áldott fájáról

- úgy tetszik - fönebbre húz a madár is;
kétszer koppan a verejték e földön,
és hosszabb az ösvény egy tiszta danáig.

- Tíz ujjam vet arcomra árnyékot,
valami melegség fut a szemeimre. -

Jó Moldva komor falvai vigyázzák:
méltatlan ne legyek én se félelemre.

A zászló

Az Al-Duna és Dnyeper folyók között élő szörénységi, moldvai és szórvány, régi szóval itilközi magyarság, több szempontból is nehezebb helyzetben van, mint a Kárpáton belüli népünk.

Minden ma élő közösségnek van olyan jelképe ami, mintegy köldökszinórként kapcsolatot jelent, önként viselt azonosságot mutat a tagjai számára. Bármerre mennénk, nem csak országoknak, nemzeteknek, megyéknek, de ma már egészen kis közösségeknek is van zászlójuk, címerük, melyhez a tagjai ragaszkodnak, így a jelképek hatására is az összetartás érzése erősödik bennük. Úgy gondolom, hogy nem csak földrajzi közösségek rendelkeznek és rendelkezhetnek jelképekkel, hanem emberi közösségek megszámlálhatatlan csoportjai is alkotnak maguknak saját jelképeket, éljenek a tagjaik bárhol a világban. S ha ez így van, akkor mi úgy gondoljuk, hogy nekünk moldvai-magyaroknak is kell, hogy legyenek jelképeink, melyek egy kicsit a mi világunkat is tükrözik. Nagyon sok fiatal és nem fiatal azon kezdtek el gondolkodni, hogy valójában milyen zászlót vagy címet kellene a moldvai magyarok jelképeként megalkotni, mert eddig még nem volt sem zászlójuk, sem címerük, sem semmilyen közösségi jelképük. Volt néhány kísérlet, de az átütő siker ez évben tapasztalhattam meg, miután hősies odaadással az IMI (*Itilközi Magyarok Intézete*) tagjai úgy döntöttek, hogy itt az ideje, menni kell a csíksomlyói búcsúra és vinni kell a „zászlót”, amelyet az egyik tagunk már évekkel ezelőtt megalkotott, csi-szolgatott, hogy majd egyszer a moldvai magyarok zászlaja legyen. Nem volt sem időnk, sem pénzünk, hogy ezt a zászlót eljuttassuk a búcsúra, de egy nagyon egyszerű és szerény formában közel 200 darab papírzászlócskát indítottam útnak Csíksomlyó felé.

Nagyon vártam a napot, amikor a moldvai magyar nénik és bácsik serege felsejlik előttem gyönyörű és díszes népviseletben, hogy

hogy aztán a kezükbe adjam közös jelképünket, a mi zászlónkat. Szokásom szerint kimentem a csobotfalvi templom udvarába, de a templom udvara üres volt. Már az elkese-redettséget vett erőt rajtam, hogy vajon mi történhetett, amióta a „Tisztit” (*Gergely István plébánost*) elűzték a plébániáról, azóta a moldvai magyarokat is kiűzték a templom udvarából? Sajnos igaz, azóta a moldvai magyar zarándokok keresztalja nem gyülekezhetnek a csobotfalvi templom udvarában. Ma már a Caritas udvarából indulnak, újra elhagyatottan, árván úgy, mint már megszoktuk ezt évszázadokon át. Beléptem a Caritas udvarába, gyönyörű szöttesekbe öltözött nénik, bácsik, ismerős arcok, akik igyekeznek „csatasorba” állni, hogy indulhasson a keresztalja. Merészen odaléptem eléjük és mondani kezdtem ” **...ez a mi zászlónk, ezt kell a kezünkbe venni, hogy lássa mindenki, nekünk is van közösségünk, mi is összetartozunk és ezzel együtt az összmagyarsághoz...**” a nénik néztek, figyeltek, kérdezni már nem igen volt idő, de hittek nekem, látták, hogy nem átverni akarom őket. Az volt az érzésem, hogy szomjaznak valamire, valami kötődésre; Olyan elárvult tekintetek meredtek rám, mintha azt kérdeznék, hogy minket mért nem fogad be senki (???), de hát Krisztust sem fogadták be az övéi, egyedül Mária. Mária fogadja be a moldvai magyarokat is úgy istenigazából, ezért igyekeznek úgy a Csíksomlyói Máriához.

A zászlónk címerei is az ősi magyarsághoz és a Máriához való gyökereinket jelképezik. A piros, fehér, zöld lángnyelvek kapcsolata és a pünkösdi üzenete a hűséget hirdeti vallásunkhoz és magyarságunkhoz a megmaradásért.

Minden moldvai magyar kezében ott volt a zászlónk, büszkén lobogtatták fel a hegyre menet, hogy lássa mindenki – íme!

Tampu (Compoly) Stelian

A fenti képen pusztinai népviseletbe öltözött moldvai magyar zarándokokat láthatunk, köztük Nyisztor Iлона népdalénekest is.

Csíksomlyón a Caritas udvarán sorakoznak a búcsúra érkezett moldvai magyarok.

A háttérben a Kegyetemplom tornya látszik.

Fényképezte Tampu Stelian 2014. június 9-én.

Ha elmentsz, füdd el a lámpást!

A nagyapám kicsike, csendes, kékszemű emberecske vót, s arra emlékszem, hogy erőst-erőst jószívű vót. Különösen szerette a gyermekeket. Az utca gyermekei mind oda-jártak enni. A Cékla utcában laktak, sok szegény gyermek vót, örökké éhesek vótak. Az én nanyám nagy fazak leveseket főzött, és amelyik kölyök éhes vót, oda mind bétérhetett, annak mindnek adott enni. Még ma es a fülemben van, ahogy nagyapókám csendeskén megszólalt:

-Regina, adj csak valamit enni ezeknek a kölykeknek! Nezd meg, melyen éhesek!

Mű letérdeltünk egy pad mellé, met az asztal körül nem fértünk vóna el, olyan sokan vótunk az utca gyerekeivel együtt. Nannyótól mindig kaptunk egy-egy tángyérka valamit. Leveskét, málécskát tojásval. Nagyapó felügyelt rejánk, hogy ne rendetlenkedjünk, s hogy mindenkinek jusson az ételből. Legszüvesebben egyből béfaltuk vóna a tajáskát, de nagyapó reánk szólt:

-Nem csak a tojást kell enni! A málécskát csak hozzá kell értetni, hogy mindnek jusson, s lakjatok jól!

Ebből tudtam én, hogy nagyapókámnak erőst jó szüve van. Ebből a szempontból nanyókám se vót rossz asszon. nem vótak gazdagok, met erőst keves földjik vót, ezétt osztá nagyapó tavasztól őszig eljárt móduvázní. Azétt nem es vótak azok a kimondott szegények, otthon megvót mindenik, ami kellett. Nanyám ögyes asszon vót. Szépen tudott varrni. A faluban ő szedte a legszebb ingeket, ő ráncolta legszebben a favirágrokolyákat, s a teveször- rokolyákat, varrta a rezes lájbikot a leányok s az asszonyok mind nála akartak varratni. Az asszonyok az uriknak még a szemit es kilopták, hordtak neki csürkét, vajjat, tejfelt, mézet s még ki tudja mikeket nem. Úgy, hogy vót miből főzön nanyám a gyermekeinek es, az onokáinak es, s jutott egy- egy falás a másénak es. Azétt nekünk, az onokáinak mindig külön es kedvezett, örökké mondta:

-Eredj csak anyámé a kasztenkához, ott van egy kicsi kalács, egyetek!

Hát abban a kasztenkában, kicsi szekrénykében, mindig vót almás- fahéjas, máskor túrós vaj mákos kalács.

Jó szüve vót mind a kettőnek, de egyik a mást nem szerették. Azt mán kicsike kiromban es észrevettem. Ha szerették vóna, akkor egy szobában háltak vóna, egy ágyban es, de hát én azt nálik soha nem láttam! Azt láttam, hogy nagyapó a kicsi házban, s nanyám a szép szobában, a nagyházban aluszik. Nagyapókámot ritkán láttuk, örökké odavót Móduvában a bojéroknál, ha otthon vót es, ritkán hallottuk a szovát. Máshol alyan nagy tiszteletben vótak az emberek. Én otthon es azt láttam, hogy az én édesanyám apámot erőst tisztelte, meguralta mindenben. Nanyám úgy tett nagyapókámval, mintha egy kódis lenne. Eppe csak hogy megtúrta a háznál.

Kicsike lejánka vótam még akkor, amikor történt a családunkban egy nagy szerencsétlenség. Úgy emlékszem még ma es, mintha tennap lett vóna.

Egy reggel, még éppe csak villámodott, arra ebredtünk, hogy verik az ablakot. Anyám minnyá kibútt a donyha alól, mű es gyermekek mind felkondorodtunk az ágyban, hogy mi van? Anyám testvérje, Vilmos bácsim jött bé a házba nagy havason. Monnya sutogva anyáméknak, hogy nagyapókám az éjen felakasztotta magát az istállóban. Ő kiment, hogy ellássa a marhákot, s úgy kapta meg, de imá meg vót meredve. Édesanyám jajgatni kezdett fennhangon, a kezit a fejire kapcsolta s úgy siratta apókámot. Mű es erőst sírattuk, met erőst szerettük.

Nagyapókámot eltemették, de nem a rendes temetőbe, hanem az árokba, met a' vót a rend, hogy aki elveszesztette a lelkit, odaadta az ördögnek, annak nem vót helye a megszentelt földben. A pap nem es temette el, csak a kántor imádkozott a lelkiüdvíétt, s kész!

Egyszer nanyám testvérjivel, Klári nénimvel ketten matolláltuk a fonalat, s akkor ő elbeszélte, nekem, hogy nanyám egyáltalán nem es sajnálta nagyapókámot. Inkább még örvendett es, hogy meghótt. Nem es síratta. Ugye, gyülekeztek a rokokok a virrasztóba, nanyám tett- vett, de

hallgatott, egy könnye ki nem hullott. Akkor Klári ném aszonnya neki:

- Te, Régina, az Isten lovadot! Ha nem es sajnálsz az emberedet, bár tegyél úgy, hogy sajnálsz, met megesz a falu szája.

- Egyen, s azt se bánom!

Akkor Klári nénim megmérgeződött, fogott egy jó nagy vereshagymát, a málélapítóval esszenyomta, s nanyámnak a szeme közti lapcsantotta.

-Me, a nyavalya törjön ki, sírjál!- Na, osztá sírt es nanyám, met a szeme folyt ki a vereshagyma létől.

Egyszer, amikor imán én es asszon vótam, édesanyám elbeszélte nekem, hogy nanyám métt es vót örökké alyan keserű, s alyan gonosz nagyapókámval.

Sokan vótak tesvérek, nanyám vót a legüdüsebb leján. Eljött az üdő, férjhez kell menni. Ugye Bukovinában az vót a rend, hogy a legüdüsebbnek kell kezdeni. Az én nagyapám elment lejánkérőbe hezzik, békopogtatott.

- Jóestét!

- Jóestét neked es Jeremus, mi járatban vagy?

- Há, leján nézőbe jöttem Lázár bám!

Leján nézőbe?

Ott ültek sorban a leányok mind. Elöl Régina, osztá Emeren, Bregita, Kalári, Bori, Ágota. Utánik még a legénykék es ott vigyázkodtak a sarokban, hogy vajjon ez a legén minek jött? Vajjon melyik nénjiket fogja választani?

A dédnagyapám megkérdette:

-S osztá, melyik leányom tetszik neked, Jerumus?

Nagyapám erőst szégyenlős vót, de azért csak kinyögte, hogy:

- Emeren.

- Na, na! Emeren nem! Régina a soros!

Az én nanyám, így került esze nagyapókámval. Nem csuda, hogy nem szerette! Az én nanyámnak akkor imán vót szereteje, Csucsuk Ferenc, ő akkor katona vót Csernaviczban. Nanyám férjhez kellett menjen máshoz, ha tetszett neki, s ha nem.

Má Magyarországon vótunk, nanyám nem messze lakott tőlünk, sokszor elhívott, hogy aludjam nála, met erőst félt egyedül. Én

akárhányszor odamentem hezza, Csucsuk Ferenc bámot örökké ott kaptam nála. Mi nanyámval bébuttunk az ágyba, elvégzetük az imádságjainkot a hóttakétt, s mindenkiétt, amíg csak el nem aludtam. Le vót húzva egészen a lámpás, Csucsuk Ferenc bám ott üldögélt a setétben, a padon, s hallgatta a rádiót. Nanyámnak vót egy telepes rádiója, azt bútta örökké.

Úgy hallottam, hogy mikor Bácskában vótunk, Ferenc bámot bévonultatták a magyar katonasághoz, osztá hadifogságba esett, sokáig oda vót Szibériába. Soha nem házasodott meg. Nanyámhoz járogatott minden nap. Hanem egyeb nanyámnak ő vót a szereteje élete végéig. Úgy otthon vót, hogy akkor jött s akkor ment el, amikor neki jólesett. Egyszer halltam, hogy azt monnya neki nanyám:

-Te Ferenc! Ha elmentsz, füdd el a lámpást!

Kóka Rozália

Egy asszon, két asszon
(Élettörténetek)

Miért pont Csángóföld? (5)

A moldvai magyarok északi „szomszédairól” többször tettem említést a Csángó Tükörben megjelent írásaimban (Jászvásár, Kácsika, Kotnár borvidékéről). Jelen írással **Bukovinát** kívánom kiemelni, mely szintén Moldva északi részén helyezkedik el. A mai Bukovina nyugatról Erdéllyel szomszédos, Beszterce és Máramaros megyei határa révén, dél-nyugatról Maros és Hargita megye, délről Neamt és Iasi, keletről Botosani megye határolja, északi szomszédja Ukrajna.

A történelmi terület a jelenleginél nagyobb volt és 1775-től 1918-ig az Osztrák - Magyar Monarchia részét képezte. Ekkor kapta a mostani elnevezését, amely a német Buchenland - Bükkfák hazája – szóból ered. Önállósággal soha nem rendelkezett, mindig valamely államnak volt a része.

Habár, mint Bukovinai Hercegség (Herzogtum Bukowina) a terület bizonyos szabadságjogokat élvezett, a bukovinaiak a jogaik érvényesítése érdekében 1848-ban nyolc teljes jogú képviselőt delegálhattak a bécsi parlamentbe. További autonómiai törekvéseik sikerrel jártak és 1849. március 4-én osztrák koronatarományá (Kronland) váltak. Maga Ferenc József magyar király is megkapta a Bukovina Hercege címet.

„Amikor az osztrák császárok Bukovinába jöttek, az idevaló magyaroknak akkor is méltó szerep jutott. Íme egy régi eset. 1851-ben Ferenc József császár Lembergől jövet Bukovinába, Csernovicba jött. Ünnepélyes fogadás október 21-én volt Csernovicban. Ezen a fogadáson Kolozsvár és Szamosújvár városi tanácsa is részt vett. E két város magyarul üdvözölte a császárt. Ebéd után táncbemutató volt és a császár Bukovina különböző nemzetekből álló népei táncát gyönyörrel szemlélte, ezek közt a Bukovinában lakó székelyekét is.” (Sántha Alajos: Bukovinai magyarok. Csátalja, 2009. 84. p)

Amikor az 1919. évi Saint Germain-i békeszerződés életbe lépett, a tartomány Romániához került és elkezdődött az erőszakos

románosítás. Bezárták az összes kisebbségi iskolát.

Területének harmadát 1940-ben a Szovjetunió elfoglalta a Molotov–Ribbentrop-paktumban foglaltak értelmében, így Ukrajnához 6.261 km², Romániához 10.442 km² került.

A tengelyhatalmak által a Szovjetunió ellen megindított háború ideje alatt (1941), az elvesztett északi rész visszakért Romániához. A Vörös Hadsereg 1944-ben visszafoglalta az északi területeket és a második világháborút lezáró Párizsi békeszerződések értelmében ismét Ukrajna része lett Csernyivci terület néven.

Jelenleg az északi részen ukránok, a déli részen román nemzetiségűek élnek többségben, mellettük számos kisebbséggel. Egy 1910-es felmérés szerint a 800.198 lakos megoszlása a következő volt: 38,88% ruszin és ukrán (rutén), 34,38% román, 21,24% osztrák-német, 12,86% zsidó, 4,55% lengyel, 1,31% magyar, 0,08% szlovák, 0,02% szlovén, 0,02% olasz, valamint kevés szerb, horvát, török, örmény, cigány. Mára már megváltoztak az arányok, a magyar, horvát és a szerb kisebbségből már egy sem él ezen a vidéken.

Tudjuk, hogy Bukovina a legnagyobb fejlődést az alatt a 144 év alatt érte el, amikor az Osztrák – Magyar Monarchia rendszere nyugalmat és rendet teremtett a térségben. Ezután nehéz idők jöttek úgy a városok, mint a falvak lakóira is. A történelmi viharokat megélt térség különlegessége: a mesés földrajzi adottságok, a sajátos rajzolatú hegyek, a történelmi színterek, a legendák és a jól megszervezett turisztikai hálózat évente két millió turistát képes idecsábítani.

A gasztronómiai jellegzetességek közül kiemelkedő a: a radóci csorba, a füstölt "koboz" pisztráng, a töltött báránnyús, a túrórolád, a „moldvai mártírok” nevű sütemény, a szőlőlevélbe töltött csalán töltike, a bukovinai pacal csorba és a sajátos ízű vargánygomba leves.

Nem feledkezhetünk meg azokról a kolostorokról sem, melyeket az uralkodók és a

nemes családok emeltek. Íme pár „építettő” a teljesség igénye nélkül: a Musatinok, Alexandru cel Bun, Nagy István (Ștefan cel Mare si Sfint), Petru Rareș, Ștefan Tomșa, Alexandru Lăpușneanu és a Movilesti család. Minden kolostornak megvan a jellegzetes domináns színe: *Voronyec* (kék), *Mănăstirea Humorului* (vörös), *Sucsevisa* (zöld), *Moldovica* (sárga) és *Arbore* (több szín keveréke).

A XV-XVI. században épült kolostorok tükrözik a vallásosságot és az Isten tiszteletét, az „Istenfélést”, ahogy ők mondják. A világban egyedülálló építészeti és díszítési technikák különleges élményt jelentenek mindazoknak, akik kedvelik a történelmet és az épített örökséget. A grafikai kompozíciók Európa különböző történelmi pillanatait tükrözik (pl. Konstantinápoly eleste - *Humor*) és különlegességnek számít a *Voronyec* "Kelet Sixtus-kápolnája" is, mely 1488-ban három hónap és három hét alatt készült el, mely rekordnak számított annak idején. A Szent György-kolostortemplom Moldva fénykorának egyik legnevezetesebb történelmi emléke. A műemlék az UNESCO Világörökségének a része.

A *Moldovita* (1532) Angyali üdvözlés temploma és kolostor erődszerűen rajzolódik ki környezetéből. A templom napjainkig megőrizte 16. századi jellegét.

A *Sucsevisa* (1582) festett templomot a Feláadás tiszteletére szentelték fel. Nem része az UNESCO Világörökségének, de mindenképpen érdemes megtekinteni, mivel egyike a figyelemre méltó moldvai templomoknak.

Arbore (1503) Keresztelő Szent János felvétele temploma, *Mănăstirea Humorului* (1530) Szűz Mária mennybemenetele temploma, *Pătrăuți* (1487) Szent Kereszt temploma, *Proboata* (1531) Szent Miklós-temploma, *Szűcsáva* (1522) Szent György-temploma, a *voronyeci* kolostor - Szent György temploma (1487) és a *Putna* (1466) kolostor erődített épületével a gazdag történelmi múlt emlékeit őrzik.

Bukovinát észak-erdélyi útvonalakon lehet könnyedén megközelíteni. A Ciumarna-hágó

(1100) érdekessége, hogy itt található a Tenyer műemlék, mely egyszerre a munka, az erő, a barátság és a kitartás szimbóluma. A hétméteres műemléket 1969-ben állították fel, azon a helyen, ahol találkoztak és kezét fogták a hágó mindkét oldaláról érkező útépítők, befejezve az útépítést. A viszontagságos építkezés még 1949-ben indult el, három útépítő cég küzdött 1600 munkással, 25 kilométer hosszan, melynek során 19 hidat építettek.

Egy másik izgalmas útvonal a Prislop-hágón át vezet (Pasul Prislop) Bukovinába. A hágó a Keleti-Kárpátok legmagasabb hágója (1416 m), mely a Máramaros-medencét köti össze Észak-Moldovával. Délről két útvonalon is megközelíthető Bukovina: Jászvásár, illetve Románvásár irányából. A főbb utak járhatóak, minőségükkel nincsenek problémák, de a falvakban előfordul még kavicsos út.

Habár Bukovina földrajzi adottságai hasonlítanak a székelyföldiéhez, mégis van ebben a régióban valami különlegesség, ami az itt lakók sokszínűségéből, az emberek nyitottságából és a fejlett turisztikai infrastruktúrából áll össze, visszavonva az idelátogatókat. Ajánlom megtekintésre mindazoknak, akik érdeklődnek a bukovinai székelyek néhai hazája iránt, vagy esetleg a kacsikai búcsújáró hely miatt látogatnak ide, hogy bátran merészkedjenek beljebb a régióban és gyűjtsenek minél több élményt.

Felhasznált irodalom:

Menninghaus, Winfried: "Czernowitz/Bukovina" als Topos deutsch-jüdischer Geschichte und Literatur. Merkur kiadó

Engel, Walter: Behaust nur im Wort. Der Bukowiner Dichter Alfred Kittner (1906–1991). In: Kaindl

Kóka Rozália: „Édes hazám, mit vétettem?”

Kiss Noémi: Rongyos ékszerdoboz, utazások keleten, Magvető Kiadó, 2009.

Földi István: Mádéfalvától a Dunántúlig, Szekszárd, 1987

Krónika.ro 2011. augusztus 20. Bukovina a megtúrt régió

Dicționar Enciclopedic, vol. III, H-K, București, Editura Enciclopedică

Bucovina istorica. Evolutie geopolitica si demografica Foaie Națională

Iacobescu, Mihai (1993). Din istoria Bucovinei. Vol.I (1774-1862). București, Ed. Academiei Române, ISBN 973-27-0449-7, ISBN 973-27-0448-9

Cs. Bogdán Tibor

Bevezető szavak Nyisztor Tinka könyvbemutatójához

Budapesten, az ELTE BTK Néprajzi Intézetében 2014. május 6-án került sor Nyisztor Tinka Hétköznapiak, ünnepnapok. A moldvai magyarok táplálkozásának etnográfiaja c. könyvének bemutatójára. Kisbán Eszter részletesebb ismertetőt tartott a munkáról, Mohay Tamás a szerzőt méltatta. A megjelentek többségét néhány szakmabelin és diákon kívül főként a Lakatos Demeter Egyesület tagjai alkották.

Nyisztor Tinka ebben a körben talán nem szorul rá, hogy bemutassuk, néhány szót mégis érdemes szólni róla. Minden ember életében vannak kitüntetett pillanatok, és talán túlzás nélkül állíthatjuk, hogy a mai nap ilyen a szerző életében. Itt, az ELTE BTK Néprajzi Intézetében, ahol annak idején egyetemi tanulmányait végezte, ahová visszajött a doktori iskolába, most együtt ünnepelhetjük doktori értekezése könyvvé formált változatának megjelenését. Nagy utat tett meg a szerző: az elsők között volt, akik egyetemre, méghozzá magyarországi egyetemre kerültek a moldvai magyarság köréből, szinte azonnal a romániai politikai fordulat után, 1991-ben. Jól emlékszem rá, hiszen akkoriban voltam itt kezdő oktató, milyen fellélegzés volt akkor, hogy ilyesmire sor kerülhet, és a néprajz szakon határon túli magyarok, mi több a nyelvhatáron túli magyarok is tanulhatnak. Akkoriban a szakon tanítók mind tudhatták, hogy kivételes ez a lehetőség, és hogy Nyisztor Tinkától még sokat várhatunk. Való igaz, ő utána az ELTE néprajz szakján nem tanult más moldvai magyar. Ő viszont tovább tanult, és Bukarestben (románul) majd Svájcban (franciául) is elmélyítette ismereteit, hogy aztán sorra visszatérjen: Budapestre doktori dolgozatát megvédeni, majd szülőfalujába Pusztinára, ahol ma él és dolgozik.

1991 és 1996 között Nyisztor Tinka nemcsak a néprajz szakon volt első csángó, hanem a

saját életében is először tanulhatott anyanyelvén, hiszen annak idején iskoláit románul végezte. Ő maga többször köszönetet mondott már azoknak, akik segítettek abban, hogy a magyar szakirodalom olvasásában és az írott magyar szaknyelv elsajátításában – nem kis küzdelmek és áldozatok árán – sikeres lehessen. Mégsem húzta el több évre egyetemi tanulmányait, ahogy oly sokan teszik, hanem öt év alatt befejezte. Talán már akkor érezte, hogy drága az ideje, hiszen nem csak hallgatótársainál volt évekkal idősebb, hanem az akkori legfiatalabb oktatóknál is. Kitartásának és szorgalmának már egyetemi éve alatt is meglett az eredménye, amikor első helyet szerzett az Országos Tudományos Diákköri Konferencia Humán Tagozatának néprajzi szekciójában, majd Pro Scientia érmet kapott. Témaválasztására Kisbán Eszter volt hatással, aki meglátta benne a lehetőséget, hogy egy alig ismert területről ő hozzon hiteles ismereteket. A moldvai magyarságról, a moldvai csángókról természetesen már az 1990-es évek elején is sokat lehetett tudni, azonban főképp a szellemi világukról és értékeikről, népköltészetükről, művészi népviseletükről, és sokkal kevésbé a hétköznapi életük materiális oldalairól, arról, mit is esznek, hogyan is laknak. Noha a szerző foglalkozott a vallásossággal is, és noha 1993-ban voltunk együtt csoportosan megfigyelni a csík-somlyói pünkösdi búcsújárást, Nyisztor Tinka mégis inkább a táplálkozás néprajzi kutatása felé fordult, és diákköri dolgozata után erről írta egyetemi szakközlését, erről kezdett publikálni. A vallás megmaradt élete belsőbb szférájában, és megmaradt annak a „terep”-nek, ahol a közösségéért vállalt küzdelmeit folytatta az anyanyelvű liturgia végzésének lehetőségeiért.

A „táplálkozás etnográfiaja”, ahogy könyve alcíme szól, igazi néprajzi vizsgálat, a megfigyelésnek, a részvételnek, a belülről és a kívülről látásnak igazi ötvözete. Nem lép fel az indokolatlan általánosítás hamis igényével, hanem megmarad a legmegbízhatóbb leírás szintjén, amelyet az értelmezés árnyal és helyez tágabb keretbe. A könyv

méltatását Kisbán Eszter szakavatott módon elvégzi, magam csak két értékét emelném ki. Az egyik, hogy leírásai konkrét térhez, időhöz, alkalomhoz kötődnek, és ezek a fejezet-címekben is megjelennek; nem kell tehát találgatnunk, mikor és hol vagyunk, pontos eligazítást kapunk. A konkrét egyedire, a maga természetességében megvalósuló cselekvésre való szoros figyelem a hagyomány más területein is gyümölcsözőnek bizonyult az elmúlt évtizedekben, és Nyisztor Tinka jól tette, hogy ezt a beállítottságot érvényesíti munkájában. A másik egy olyan forrásközlés, amely valóban a jelenkort idézi, hiszen az itt szöveghűen és hasonmásban is közölt füzetet a főzőasszony 1997-ben, vagyis éppen akkor kezdte vezetni, amikor Nyisztor Tinka a doktori munkáját megkezdte. A szerző doktori védésére 2008. október 29-én került sor, az érdeklődők zsúfolásig megtöltötték az ELTE alagsori tanácstermét. Az értekezés azóta az internetes hozzáférésnek köszönhetően már olvasható volt (<http://doktori.btk.elte.hu/folk/nyisztor/diss.pdf>), szövege nem változott. A szerző pl. szerényen utólag sem vette be az irodalomjegyzékbe Pákozdi Judittal közösen készített, 2009-ben megjelent *Csángó galuska* c. könyvét, amely a nagyközönséghez vitte közelebb a moldvai táplálkozás fortélyait, nemcsak receptjeit, hanem tárgyait, receptelbeszéléseit is. A kiadást a kolozsvári székhelyű Kriza János Néprajzi Társaság vállalta magára sorozaton kívül, az RMDSZ és a MTA támogatásával, rövid román és angol rezümével, elegáns kivitelben. Biztos vagyok benne, hogy a könyvet vagy annak tanulmányra alakított változatát nagyon fontos lenne kiadni románul és világnyelven is; románul, hogy ez a tudás ne maradjon a magyar nyelv kényszerű keretei közé zárva, hanem a moldvai csángók, moldvai magyarok körül forgó, ki-kibukó vitában hiteles szakmai ismereteket közvetíthessen, és világnyelven, hogy ezek a hiteles szakmai ismeretek azoknak is a rendelkezésére álljanak, akik Európa döntéshozó hivatalaiban azon gondolkodnak, vajon jó döntés volt-e európai szinten deklarálni a moldvai magyar nyelv

egyedi értékét és az anyanyelvhasználat védelmének szükségességét.

E helyen szabad talán személyes emlékeket is felidézni. Azok közé tartozom, akik maguk is ehették Nyisztor Tinka főztjét. Eleven emlék, amikor 1992-ben Pusztinán az ő portájukon lakhattunk néhány napig és kanalazhattuk a csikótűzhelyen megfőtt puliszkát, az is, ahogy sok évvel később konferenciára utazó néprajzosokat látott vendégül ugyanott főzőasszonyok segítségével. Ám talán a leginkább eleven emlékem az, amikor negyedik fiunk születésekor, 1996-ban egy egész cserépfazék *tóttikével* állított be hozzánk. A szőlőlevélbe csavart zöldség a hagyományos edényben elkészítve és a modern városi körülmények között is a hagyományos alkalommal, egy új élet indulásakor: utánozhatatlan zamat, felejthetetlen gesztus. Köszönet érte, és sokszoros köszönet Nyisztor Tinka kitartásáért, közössége és kultúrája megőrzése, feltárása, felmutatása érdekében kifejtett munkájáért.

A bemutatón a résztvevők kézbe is vehették azt az eredeti cserépfazekat, amelynek ötletese s szakszerű kialakítása lehetővé teszi, hogy ami benne fő, ne égjen oda, hanem élvezhetően összeérjen, és ami belőle kibugyog, az ne vesszen kárba, hanem a fülön vezetett csatornán keresztül külön kis edénybe jusson és visszaönthető legyen. Kézbe vehették továbbá Nyisztor Tinka egyetemi szakdolgozatának és doktori értekezésének eredeti példányát is. A megjelent könyv „pult alól” elfogyott, a szerző által hozott néhány példány könyvtáraknak, barátoknak jutott, a terjesztés további erőfeszítéseket igényel majd.

Mohay Tamás

A moldvai csángó falvakban még ma is elképzelhetetlen, hogy két ember szó nélkül menjen el egymás mellett, még ha nem is ismeri egymást. Két mondatot biztosan váltanak. A legudvariasabb megszólítás, ha „keresztanyának”, vagy „keresztapának” nevezik egymást. E szép szokást megtartva, most mi is megszólítjuk Önt:

Legyen Ön is Keresztapa, Keresztanya!

Támogassa egy-egy csángó kisgyermek magyar tanítását jelképes keresztszülőség vállalásával! Havi **4 ezer forint** befizetésével lehetővé teheti egy általános iskoláskorú gyermek számára az anyanyelvi oktatást. A tehetségesebbek továbbtanulhatnak magyar középiskolában, Csíkszeredában. Az ő tanulmányaikhoz azonban már havi 15 ezer forint szükséges. (Az így összegyűlt összegből tudunk hozzájárulni a tanári fizetésekhez, az oktatási helyszínek fenntartásához, a kollégiumi költségekhez.)

A jelképes keresztszülőség azt is jelenti, hogy Ön választhat egy „keresztgyermeket”, akivel levelezés, találkozás során szoros kapcsolatba kerülhet. Rajta keresztül betekinthez a csángó emberek életébe, megismerkedhet történelmükkel, gazdag hagyományaikkal, életre szóló barátságokat köthet!

Moldvában gyakorlatilag soha sem volt magyar nyelvű oktatás (kivéve az 1950-es években indított magyartanítást, amit gyorsan elsöpört a történelem). A moldvai magyar oktatási programnak köszönhetően ma 26 csángó faluban - iskolában és iskolán kívül - közel 2 ezer gyermek tanulhatja ősei nyelvét. De sok ezren vannak még, akiknek nincs lehetőségük magyar iskolába járni. Értük, minden csángómagyar kisgyermek tanulási lehetőségéért kérjük az Ön segítségét is.

Adományokat Magyarországon

A Moldvai Magyar Oktatási Alapítvány bankszámlaszámára várunk:

OTP, 11742173-20154778

Romániában

OTP, Sepsiszentgyörgy RO13OTPV300000766374RO01

bankszámlaszámára küldhetik

Kapcsolat:

Keresztszülők a Csángómagyarokért Egyesület

1126 Budapest Böszörményi út 20-22

Pákozdi Judit elnök

telefon: **+36/30 960 5919, +36/30 960 5919** | e-mail: pakozdi.judit@keresztzulok.hu

A Moldvai Magyar Oktatásért Alapítvány

1126 Budapest Böszörményi út 20-22

Éliás Krisztina titkár

aki a Keresztszülők a Moldvai Csángómagyarokért Egyesület titkára is

telefon: **+36 20 564 7055** , **+36 20 564 7055** | e-mail: ammoa@csango.eu

